Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School

Syntheserapport schooljaar 2002-2003

Studie & onderzoek
VAD

VAD

Vereniging voor Allcohol- en andere Drugproblemen
E. Tollenaerestraat 15
1020 Brussel
Tel.: 02/423.03.33 - Fax: 02/423.03.34
Email: vad@vad.be / website: http://www.vad.be

Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School

Syntheserapport schooljaar 2002-2003

Studie & onderzoek
VAD

Vereniging voor Allcohol- en andere Drugproblemen
E. Tollenaerestraat 15
1020 Brussel
Tel.: 02/423.03.33 - Fax: 02/423.03.34
Email: vad@vad.be / website: http://www.vad.be

Colofon

Studie en onderzoek:
Hilde Kinable, stafmedewerker VAD
Ilse Bernaert, stafmedewerker VAD
Else De Donder, stafmedewerker VAD
Johan Rosiers, stafmedewerker VAD
Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD
Tina Van Havere, stafmedewerker VAD

Verantwoordelijke uitgever:
VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
S. Ansoms, E. Tollenaerestraat 15, 1020 Brussel

Wettelijk depotnummer: D/2002/6030/22

Colofon

Studie en onderzoek:
Hilde Kinable, stafmedewerker VAD
Ilse Bernaert, stafmedewerker VAD
Else De Donder, stafmedewerker VAD
Johan Rosiers, stafmedewerker VAD
Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD
Tina Van Havere, stafmedewerker VAD

Verantwoordelijke uitgever:
VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
S. Ansoms, E. Tollenaerestraat 15, 1020 Brussel

Wettelijk depotnummer: D/2002/6030/22

INHOUDSTAFEL

INLEIDING

Enkele cijfers

De leerlingenbevraging viert zijn lustrum: vijf schooljaren lang hebben leerlingen tot nog toe onze vragenlijst ingevuld. De bevraging bevat een schat aan informatie, die we elk jaar opnieuw in een syntheserapport gieten. Voor u ligt het vierde syntheserapport van de leerlingenbevraging. Het bevat de gegevens van het schooljaar 2002-2003. U leest het goed: slechts het vierde syntheserapport, want voor het schooljaar 2001-2002 hebben we voor een keer geen syntheserapport gemaakt, maar we verwerkten de gegevens tot een vlot leesbare brochure die meer toegankelijk is en speciaal bedoeld is voor mensen die in de praktijk staan.

Over de vijf schooljaren heen hebben ondertussen reeds 442 scholen aan de bevraging deelgenomen met in totaal 21.449 leerlingen (tabel A). Als we hierbij nog de scholen optellen die aan hun leerlingen bijzonder of deeltijds onderwijs (BuSO of DBSO) aanbieden, komen we uit op 459 scholen en 216.235 leerlingen.

Tabel A: participatie van scholen sinds 01.01.1999

periode	**aantal scholen**	**aantal leerlingen**
jan.-juni 1999	104	47.657
sept. 1999-juni 2000	164	82.375
sept. 2000-juni 2001	71	38.992
sept. 2001-juni 2002	82	35.310
jan.-juni 2003	21	9.115
totaal	442	213.449

Tijdens het schooljaar 2002-2003 hebben we slechts 21 scholen bevraagd. Dit heeft te maken met het feit dat we het eerste trimester hebben gebruikt om het rapport voor de scholen te vernieuwen, zodat enkel in de periode januari-juni 2003 vragenlijsten werden afgenomen.

Doelstellingen van de leerlingenbevraging

De leerlingenbevraging is in eerste instantie bedoeld als hulpmiddel, methodiek om de discussie over jongeren en middelengebruik en hoe de school hiertegenover staat gemakkelijker te maken. Elke school die deelneemt, krijgt na drie maanden een rapport dat een bundeling en bespreking van haar gegevens bevat. In het rapport worden de belangrijkste resultaten van de school vergeleken met de resultaten uit het laatste syntheserapport. Verder bevat het rapport ook concrete tips voor de school om met het rapport aan de slag te gaan.

Het ligt voor de hand dat de scholen het rapport bespreken in een werkgroep op school (over drugs, gezondheid, ...) en met alle andere partners die op één of andere wijze betrokken zijn bij het drugbeleid op de school: de directie, het leerkrachtenkorps, het CLB, de ouders en natuurlijk ook de leerlingen zelf. De scholen hebben in een samenwerkingscontract zich ertoe geëngageerd om de gegevens terug te spelen aan hun leerlingen, de ouders en het CLB en om ze met hen te bespreken. De gegevens in het rapport en de concrete tips zijn aanknopingspunten om met de leerlingen, de ouders en het lerarenteam van gedachten te wisselen over drugs en drugpreventie.

Wanneer een school niet beschikt over een werkgroep over drugs, gezondheid, ... is er meestal iemand die initiatieven neemt om een drugbeleid op school te verwezenlijken (een leerkracht, een CLB-medewerker, de directie, ...). We hopen dat in dergelijke gevallen het schoolrapport aanleiding geeft om alsnog een werkgroep drugbeleid op school op te richten.

Na elk schooljaar stellen we een syntheserapport samen, dat de gegevens bevat van alle scholen die tijdens deze periode de bevraging organiseerden. De steekproef wordt telkens representatief gemaakt voor alle leerlingen van het Vlaams secundair onderwijs, zodat het syntheserapport elk jaar opnieuw een goed beeld schetst van wat er bij de jongeren leeft. Het bevat niet alleen informatie over middelengebruik, maar verschaft ook interessante gegevens over hun vrije tijd, over de motieven van jongeren waarom ze (geen) illegale drugs gebruiken, hoe ze zich voelen op school en in de klas, wat ze vinden van het schoolreglement, enzovoort.

De gegevens in het syntheserapport vormen interessant vergelijkingsmateriaal voor de scholen. Met deze gegevens kunnen de scholen de informatie uit hun eigen rapporten beter situeren ten opzichte van een ruimere groep Vlaamse jongeren. Toch moet men zich bij een eventuele vergelijking van de cijfers van een school met die uit het syntheserapport realiseren dat een school zelden of nooit op dezelfde wijze is samengesteld als het leerlingenbestand van de Vlaamse scholen: de verdeling van leeftijd, geslacht en onderwijsvorm wijkt er vaak van af, zodat men eventuele verschillen fout zou kunnen interpreteren.

De doelstellingen van de leerlingenbevraging zijn:

op schoolniveau:

- aandacht vestigen op het belang van een drugbeleid op school;
- zicht krijgen op een aantal levensdomeinen van de leerlingen: gebruik van legale en illegale middelen, attitudes over drugs en druggebruik, vrijetijdsbesteding, beleving van de sfeer op school en in de klas en beleving van het drugbeleid op de school;
- scholen ondersteunen in de evaluatie en bijsturing van hun drugbeleid door:
  - ⇨ feedback op het gevoerde drugbeleid te geven;
  - ⇨ scholen aan te zetten tot bespreking van de resultaten met de leerlingen (verhoging van de bespreekbaarheid van het thema drugs op school);
  - ⇨ scholen aan te zetten om specifieke preventieve activiteiten op maat van de leerling te ontwikkelen;
  - ⇨ scholen aan te zetten om de resultaten met de ouders te bespreken (bespreekbaarheid van het thema drugs tussen ouders en jongeren verhogen);
- samenwerking rond drugpreventie tussen de school en het CLB bevorderen.

Op Vlaams niveau:

- aandacht vestigen op het belang van de aanwezigheid van een drugbeleid op alle scholen;
- zicht krijgen op een aantal levensdomeinen van de leerlingen: gebruik van legale en illegale middelen, attitudes over drugs en druggebruik, vrijetijdsbesteding, beleving van de sfeer op school en in de klas en beleving van het drugbeleid op de school;
- evaluatie van het drugbeleid op de Vlaamse scholen;
- detectie van noden en knelpunten in de verdere ondersteuning van scholen bij drugpreventie.

Dubbele anonimiteit

De rapportering over de resultaten per school gebeurt volgens het principe van de *dubbele anonimiteit*. Dat wil zeggen dat :

- De bevraging van de leerlingen is anoniem: op basis van de resultaten kan je in principe onmogelijk de antwoorden van individuele respondenten, noch van bepaalde klassen of onderwijsvormen achterhalen;
- In het rapport staat nergens de naam van de school. Elke school krijgt een nummer. Als het rapport dan in ‘verkeerde’ handen zou vallen, kan men niet aantonen om welke school het gaat.

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit leerlingen uit scholen van het Vlaams secundair onderwijs. Van scholen die deelnemen verlangen we dat al hun leerlingen de vragenlijst invullen. Scholen waarvan niet alle leerlingen hebben deelgenomen, worden niet verwerkt.

Methodiek

De bevraging wordt door de school zelf georganiseerd. Ze ontvangt hiervoor uitgebreide instructies, zowel schriftelijk als telefonisch. De vragenlijst wordt in principe van alle leerlingen tegelijkertijd afgenomen, per klas en liefst onder toezicht van een leerkracht van wie ze geen les krijgen. De afname neemt ongeveer een lesuur in beslag.

De leerlingen vullen de vragenlijst anoniem in en steken hem eigenhandig in een daartoe voorziene, niet-hersluitbare omslag. Vragenlijsten die niet in een gesloten omslag zitten, worden niet verwerkt.

Instrument

De leerlingen vullen een gesloten vragenlijst in, die vragen bevat over:

- leeftijd, geslacht, onderwijsvorm, jaar:
- vrijetijdsbesteding en uitgaan;
- sfeer op school: middagactiviteiten op school, schoolsfeer, assertiviteit, relatie met klasgenoten, en relatie met leerkrachten;
- gebruik van legale en illegale middelen;
- motieven om al dan niet drugs te gebruiken;
- vermeende reacties van beste vrienden en ouders op proberen en gebruik van cannabis;
- kennis en mening over het schoolreglement;
- bespreekbaarheid van het thema 'drugs' op school;
- vertrouwensfiguren tot wie ze zich zouden wenden in geval van drugproblemen.

Voor het BuSO en het DBSO gebruikten we een aangepaste vragenlijst, die manueel werd verwerkt.

Verwerking

De vragenlijsten worden elektronisch ingelezen. Er gebeurt een systematische controle van de inscankwaliteit. De gegevens worden verder verwerkt met behulp van het statistisch softwarepakket SPSS© 11.0.

BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN VAN SCHOOLJAAR 2002-2003

Betrouwbaarheid van de gegevens

Het gemiddeld aantal afwezige leerlingen per school op het moment van de afname van de vragenlijst bedroeg 9.2%. Dit wil zeggen dat we van gemiddeld 90.8% van het totale aantal leerlingen van elke school over een vragenlijst beschikken. Van deze vragenlijsten was 0.2% van de omslagen niet dichtgekleefd, zodat de vragenlijsten in deze omslagen niet konden worden verwerkt. 0.2% van de vragenlijsten kon tenslotte niet worden verwerkt omdat ze foutief of onvolledig waren ingevuld. Dit betekent concreet dat 99.6% van de ontvangen vragenlijsten bruikbaar was voor verdere verwerking.

Samengevat hebben we van 90.4% van alle leerlingen van alle scholen die in het schooljaar 2002-2003 hebben geparticipeerd aan de leerlingenbevraging een verwerkbare vragenlijst hebben ontvangen.

De mate waarin de leerlingen bereid gevonden worden om de vragenlijst volledig in te vullen, geeft aan in hoeverre ze er vertrouwen in hebben dat hun gegevens anoniem behandeld zullen worden. Ze kunnen de vragen over hun leeftijd, geslacht en studiejaar openlaten. 44 leerlingen vulden hun leeftijd niet in, 28 vulden hun geslacht niet in en 63 leerlingen vulden hun leerjaar niet in. Er was geen enkele leerling die geen van deze drie vragen invulde.

De verdere bespreking van de gegevens volgt steeds dezelfde opbouw. Eerst geven we een algemene beschrijving. Daarop volgt een vergelijking tussen de drie leeftijdsgroepen (12-14 jaar, 15-16 jaar en 17-18 jaar), tussen de verschillende onderwijsvormen (ASO, TSO en BSO) en tussen jongens en meisjes.

Populatie

In de periode tussen 1 januari en 30 juni 2003 hebben 21 scholen deelgenomen aan de bevraging van hun leerlingen over het drugbeleid op hun school. In het totaal hebben 9.115 leerlingen de vragenlijst ingevuld.

Om uitspraken te kunnen doen over alle leerlingen, hebben we een steekproef genomen van 1580 leerlingen (tabel 1a), die representatief is voor leerlingen van het eerste tot en met zesde jaar ASO, TSO en BSO in de Vlaamse secundaire scholen.

In tabel 1d staat de spreiding over de verschillende leerjaren en onderwijsvormen heen. Het ASO is het sterkst vertegenwoordigd (46.8%), het TSO volgt met 31.0% en 22.3% van de leerlingen volgt BSO.
De leerlingen zijn gelijkmatig verdeeld over de drie graden (tabel 1d): 32.8% zit in de eerste graad, 35.2% in de tweede graad en 31.9% in de derde graad. De steekproef telt iets meer jongens (51.2%) dan meisjes (48.8%) (tabel 1b). Bovendien zijn de jongens en meisje zijn niet evenredig verdeeld over de verschillende onderwijsvormen (tabel 1e). Er zijn in verhouding meer meisjes in het ASO en minder in het TSO en het BSO les volgen.
De leeftijdsverdeling is uit balans tussen de onderwijsvormen (tabel 1g). Er zijn in verhouding meer oudere leerlingen in het BSO dan in het ASO, zodat de gemiddelde leeftijd het hoogst is in het BSO en het laagst in het ASO. Het TSO situeert zich tussen beide.

Middelengebruik

Situering van de vragen

Drugs worden opgesplitst in legale middelen (alcohol, tabak en geneesmiddelen) en illegale middelen (cannabis, XTC, cocaïne, heroïne, ...). Deze opsplitsing zou de indruk kunnen wekken dat legale middelen onschuldiger zijn dan illegale middelen. Niets is minder waar. Overmatig gebruik van àlle drugs, zowel legale als illegale, kan - naast (lichamelijke of geestelijke) verslaving - ook problemen veroorzaken op lichamelijk, geestelijk, sociaal, financiëel of juridisch vlak. De opsplitsing in legale en illegale drugs is dus gebaseerd op de wetgeving en niet op hun schadelijkheid.

In de vragenlijst is een lijst van legale en illegale middelen opgenomen. De leerlingen kunnen per product aanduiden of ze ooit dat product hebben gebruikt en zo ja, hoe vaak (zie voorbeeld).

	nooit/ik ken dit niet	ooit, maar niet het laatste jaar	laatste jaar gebruikt				
			1x per maand of minder	meerdere malen per maand	1 x/week	meerdere malen per week	dagelijks
tabak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

We hebben de verschillende middelen gegroepeerd volgens productcategorie:

- tabak: bevat enkel tabak
- alcohol: bier, wijn, aperitieven, cocktails, alcopops en sterke drank
- medicatie: lichte en zware pijnstillers, kalmerings-, slaap-, opwek- en vermageringsmiddelen
- illegale drugs: cannabis, heroïne, cocaïne, tripmiddelen, amfetamines en XTC

Verder bevroegen we ook nog een restcategorie van middelen die niet onder te brengen zijn in één van bovenstaande categorieën: energy drinks, smart drugs en vluchtige snuifmiddelen. Het zijn stuk voor stuk producten waarvan het gebruik niet verboden is.

Onder energy drinks vallen de drankjes zoals Red Bull©, Black Booster©, ... Deze dranken bevatten geen alcohol, maar wel stoffen die stimulerend werken, zoals cafeïne of guarana.

Smart drugs zijn producten die je in smart shops kan kopen en die 'natuurlijke'

bewustzijnsverruimende middelen bevatten, bijv. herbal XTC.
Vluchtige snuifmiddelen zijn bijvoorbeeld lijm, Tipp-Ex©, lachgas, poppers, ...

Resultaten

Bij de weergave van de resultaten maken we een onderscheid tussen prevalentie en frequentie. Wanneer we het hebben over ***'prevalentie'***, bedoelen we het aantal leerlingen dat binnen de aangegeven periode (ooit, ooit maar niet het laatste jaar, het laatste jaar) minstens éénmaal een bepaald product heeft gebruikt:

Prevalentie van bijvoorbeeld alcoholgebruik:

Nooit-gebruikers hebben nog nooit alcohol gedronken.

Stoppers hebben ooit wel eens alcohol gedronken, maar niet meer tijdens het voorbije jaar.
Gebruikers hebben het voorbije jaar minstens één alcoholconsumptie gedronken.

Met ***'frequentie'*** omschrijven we hoe vaak de leerlingen tijdens het afgelopen jaar een bepaald middel hebben gebruikt. Deze frequenties hebben we nog eens opgedeeld in niet-, occasioneel en regelmatig gebruik:

Frequentie van bijvoorbeeld alcoholgebruik:

Niet-gebruikers hebben tijdens het voorbije jaar geen alcohol gedronken.

Occasioneel gebruikers hebben tijdens het voorbije jaar minder dan één maal tot meerdere malen per maand alcohol gedronken.

Regelmatig gebruikers hebben tijdens het voorbije jaar minstens éénmaal per week alcohol gedronken.

In de volgende paragrafen volgt een beschrijving van het middelengebruik. Eerst bekijken we het gebruik van de vier verschillende productcategorieën (tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs). In de daarop volgende paragrafen gaan we dan dieper in op elk van de productcategorieën.

Algemeen overzicht middelengebruik

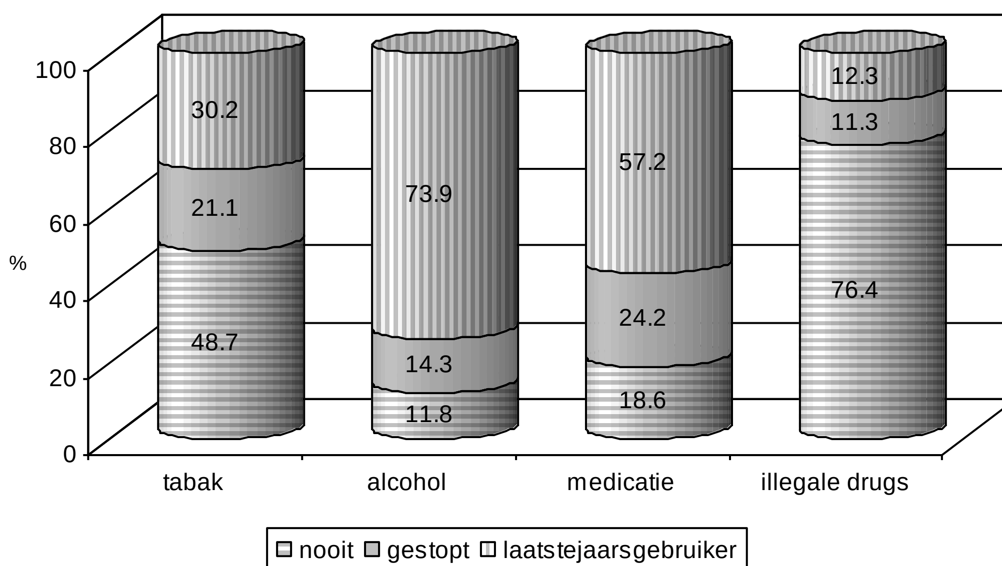
In de vragenlijst werd aan de lijst met illegale drugs een niet-bestaand product, NTSC, toegevoegd. Dit liet ons toe om na te gaan in welke mate de leerlingen de vragen over middelengebruik op een ernstige manier ingevuld hebben. Wanneer een groot deel van de leerlingen aangeeft NTSC te hebben gebruikt, is de kans groot dat het percentage dat illegale drugs heeft gebruikt, wordt overschat. Daarom werden de antwoorden van de leerlingen die aangeven ooit NTSC te hebben gebruikt, voor de vragen over middelengebruik als ongeldig antwoord gecodeerd. Tijdens het schooljaar 2002-2003 beweerde 1.7% van de leerlingen dat ze ooit NTSC hebben gebruikt (tabel 2a).

Ook de antwoorden van de leerlingen die beweren dat ze alle producten binnen een bepaalde productcategorie dagelijks gebruiken, behandelen we in principe als ongeldige antwoorden. Geen enkele leerling heeft dit echter gedaan.

In tabellen 2b tot 2f en grafiek 1 wordt een algemeen overzicht gegeven van de (n)ooit-gebruikers van tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs.

Het ooit-gebruik van alcohol (88.2%) is het grootst en wordt op de voet gevolgd door dat van medicatie (81.4%) (tabel 2b). 51.3% van alle leerlingen heeft ooit gerookt en 23.6% heeft ooit al eens een illegale drug genomen.

Grafiek 1: Prevalentie van tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs

Voor elk van de productcategorieën geldt dat een bepaald percentage van de leerlingen ooit wel eens dat product heeft gebruikt, maar niet meer tijdens het jaar voor de bevraging of, met andere woorden, gestopt is met het te gebruiken. Dit

houdt in dat het percentage laatstejaarsgebruikers voor elk van de producten lager ligt dan het ooit-gebruik ervan.

Wat betreft het laatstejaarsgebruik scoort opnieuw alcohol het hoogst (73.9%). De afstand tussen alcohol en medicatie is groter geworden: 57.2% van alle leerlingen heeft het afgelopen jaar medicatie gebruikt. Voor tabak is dit 30.2% en voor illegale drugs 12.3%.

Interessanter is het om in elke productcategorie het aantal stoppers te vergelijken met het aantal leerlingen die dit product ooit hebben gebruikt (tabel 2c). Tabak en illegale drugs steken ver boven de andere twee productcategorieën uit met respectievelijk 41.1% en 47.9% stoppers. Van alle leerlingen die ooit medicatie hebben gebruikt heeft 29.7% deze het afgelopen jaar niet meer gebruikt; voor alcohol is dit slechts 16.2%.

Alcohol is dus niet alleen de productcategorie met het hoogste percentage ooit-gebruikers, maar er zijn in verhouding ook veel minder leerlingen die nadien met alcoholgebruik weer zijn gestopt.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Uit tabel 2d kunnen we afleiden dat het ooit-gebruik van tabak, dat al 34.0% bedraagt bij de 12-14-jarigen, tot 57.8% gestegen is op de leeftijd van 15-16 jaar en tot 70.1% op 17-18 jaar.

Van de jongste leeftijdsgroep heeft meer dan drie kwart van de leerlingen ooit al alcohol en medicatie gebruikt (resp. 78.7% en 76.7%). Het ooit-gebruik van deze producten stijgt verder nog met de leeftijd: bijna alle 17-18-jarigen (97.2%) hebben ooit alcohol gedronken en negen op de tien hebben ooit medicatie genomen (89.5%).

Voor illegale drugs is er een sterke toename in ooit-gebruik met de leeftijd. Eén op elf van de jongste leerlingen (9.0%) heeft ooit een illegale drug gebruikt; bij de 15-16-jarigen is dit bijna een kwart (23.0%) en voor de oudste leerlingen bijna de helft (47.4%).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Er bestaat een duidelijk verschil tussen het ASO, TSO en BSO als het gaat om het ooit-gebruik van tabak (tabel 2e). Dat ligt het laagst in het ASO (43.7%) en het hoogst in het BSO (66.3%). Het TSO situeert zich hier tussenin met 56.9% ooit-rokers.

We zien dezelfde tendens voor illegaledruggebruik: 17.5% van de ASO-leerlingen tegenover 29.0% van de TSO-leerlingen en 34.0% van de BSO-leerlingen hebben ooit een illegale drug gebruikt.

Daar tegenover staat dan weer dat het ooit-gebruik van medicatie hoger ligt in het ASO en het TSO dan in het BSO (resp. 83.2% en 82.8% tegenover 76.6%).

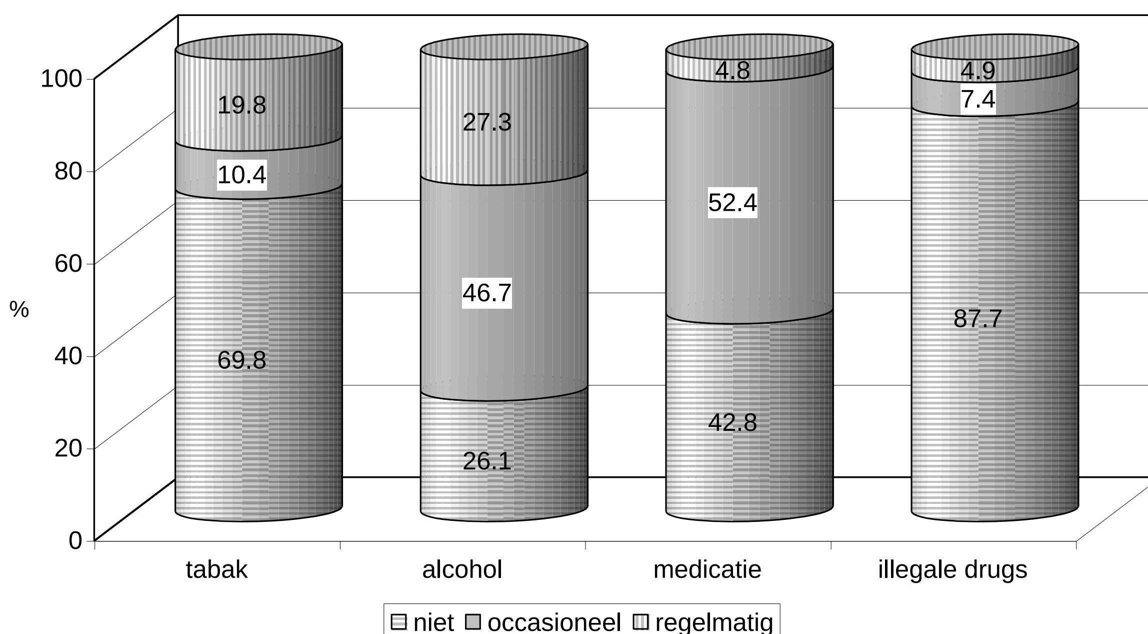
Een vergelijking van jongens en meisjes

Tabel 2f bevat de cijfers voor jongens en meisjes afzonderlijk. Hieruit blijkt dat - met uitzondering van de illegale drugs - het ooit-gebruik voor alle productcategorieën hoger ligt bij de meisjes dan bij de jongens. De verschillen tussen beide geslachten is het kleinst voor alcohol (87.1% van de jongens en 89.3% van de meisjes dronken ooit alcohol) en het grootst voor medicatie (75.1% van de meisjes versus 87.9% van de jongens). Er zijn ook meer meisjes dan jongens die ooit hebben gerookt (53.6% tegenover 49.0%).

Prevalentie en frequentie van tabaksgebruik

Tabellen 3a tot en met d en grafiek 2 handelen over het rookgedrag van de leerlingen tijdens het jaar voor de bevraging. Tabel 3a toont dat 70.0% van de jongeren in deze periode niet heeft gerookt. 30.0% deed dit wel: de meesten (19.7%) regelmatig, dit wil zeggen minstens éénmaal per week, en 10.3% occasioneel (minder dan wekelijks).

Grafiek 2: Laatstejaarsgebruik van tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Tussen de verschillende leeftijdsgroepen doen zich vanzelfsprekend verschillen voor. Zoals we ook al hadden gezien in tabel 2d, neemt het percentage rokers toe met de leeftijd. In tabel 3b zien we dat vooral het regelmatig roken stijgt.

Van de 12- tot 14-jarigen heeft al één leerling op zeven (14.4%) het voorbije jaar gerookt. De groep occasionele rokers is op deze leeftijd wat groter dan de groep regelmatige rokers. Ruim een derde van de 15-16-jarige leerlingen (34.7%) heeft het jaar voor de bevraging gerookt. 22.3% van deze leeftijdsgroep rookt regelmatig. Van de oudste leerlingen heeft slechts de helft (51.5%) het voorbije jaar helemaal niet gerookt en rookt maar liefst 36.9% regelmatig.

Tabel 7e bevat gegevens over de verhouding van het aantal occasionele gebruikers ten opzichte van alle gebruikers. Hoe hoger dit percentage, hoe groter het overwicht aan occasionele gebruikers en hoe kleiner de proportie regelmatige gebruikers. Hier zien we duidelijk dat hoe ouder de leerlingen, hoe regelmatiger ze roken.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Tussen de verschillende onderwijsvormen merken we nauwelijks verschillen in occasioneel roken (tabel 3c). Dit kunnen we niet zeggen van het niet-, noch van het regelmatig roken. Het ASO telt in verhouding de minste regelmatige rokers (12.2%) en de meeste niet-rokers (76.7%). Het percentage regelmatige rokers is het hoogst in het BSO (33.8%). Slechts 54.9% van de BSO-leerlingen heeft nog nooit gerookt. Het TSO situeert zich tussen het ASO en het BSO.

Uit tabel 7e blijkt dat er een zeer groot verschil is in hoe vaak de leerlingen van de verschillende onderwijsvormen roken: 47.5% van de rokers in het ASO rookt minder dan eenmaal per week. In het TSO is dit nog slechts 27.6% en in het BSO zelfs maar 11.3%.

Een vergelijking van jongens en meisjes

In tabel 3d zien we dat de verschillen in rookgedrag tussen jongens en meisjes vrij beperkt zijn. Zoals we eerder zagen, zijn er iets meer jongens die nog nooit hebben gerookt. Dat verschil vinden we vooral terug bij de groep occasionele rokers, die groter is bij de meisjes (11.3%) dan bij de jongens (9.3%). Dat blijkt verder ook uit tabel 7e: in verhouding roken iets minder meisjes dan jongens regelmatig.

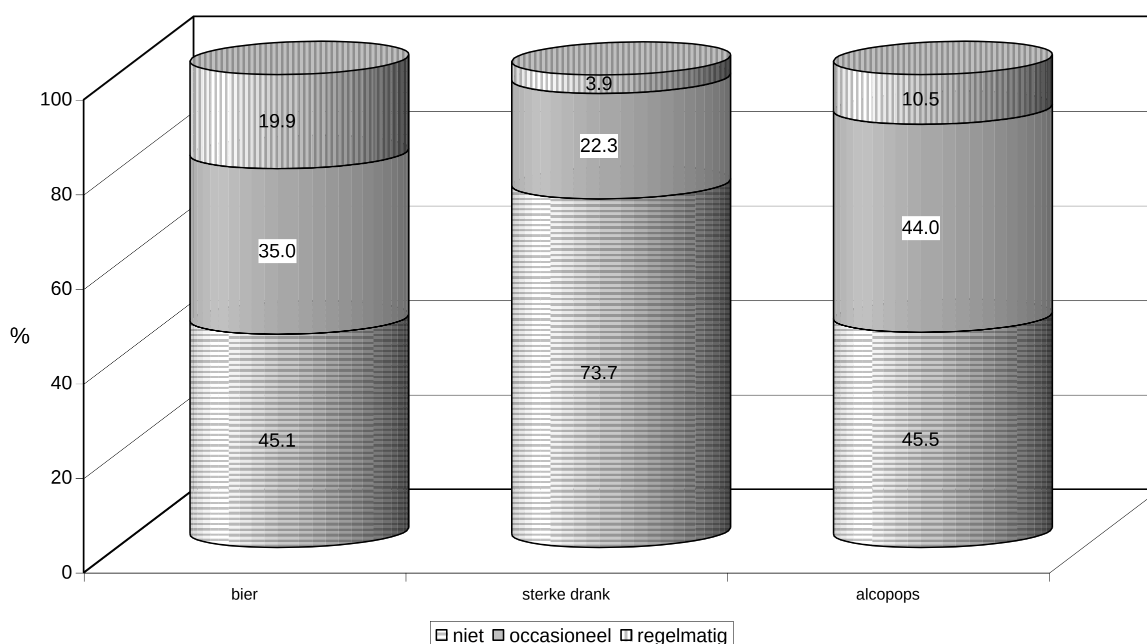
Prevalentie en frequentie van alcoholgebruik

Ruim een kwart van de jongeren (26.1%) heeft het afgelopen jaar helemaal geen alcohol gedronken; 46.7% dronk occasioneel alcohol en 27.3% regelmatig (tabel 4a en grafiek 2).

In tabel 7a[1] zien we dat het ooit-gebruik van bier (73.9%), wijn (71.8%) en alcopops (70.7%) de hoogste zijn[2]. Voor sterke drank ligt dit cijfer het laagst (44.1%). Als we enkel het jaar voor de bevraging beschouwen[3], zien we hetzelfde: 54.9% heeft in die periode bier gedronken, 54.5% alcopops en 48.2% wijn tegenover slechts 26.3% die sterke drank dronk.

Tabel 7c[4] en grafiek 3 geven ons eveneens informatie over hoe vaak de leerlingen deze dranken consumeerden.

Grafiek 3: Laatstejaarsgebruik van bier, sterke drank en alcopops

[1] Tabel 7b bevat dezelfde gegevens, maar de percentages zijn, in tegenstelling tot die in tabel 7a, niet berekend op het totale aantal leerlingen die de vraag hebben beantwoord, maar wel op het totale aantal leerlingen dat deze producten het afgelopen jaar heeft gebruikt.
[2] Dit getal bekom je door het % leerlingen dat 'nooit / ken ik niet' heeft ingevuld van 100% af te trekken.
[3] Dit bekom je door het % leerlingen dat 'nooit / ken ik niet' en van 'niet het laatste jaar gebruikt' af te trekken van 100%.
[4] Tabel 7d bevat dezelfde gegevens, maar de percentages zijn, in tegenstelling tot die in tabel 7c niet berekend op het totale aantal leerlingen die de vraag hebben beantwoord, maar wel op het totale aantal leerlingen dat deze producten het afgelopen jaar heeft gebruikt.

We zien dat bier veel frequenter wordt gedronken dan de andere dranken: 19.9% van de leerlingen dronk het jaar voor de bevraging minstens éénmaal per week bier. Voor wijn was dit 7.6% en voor alcopops 10.5%. Dit wil zeggen dat hoewel er ongeveer evenveel leerlingen zijn die ooit bier, wijn of alcopops hebben gedronken, dit niets zegt over hoe vaak ze die drankjes drinken.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Terwijl in de jongste leeftijdsgroep nog 44.5% van de leerlingen tijdens het voorbije jaar geen alcohol dronk, heeft 91.3% van de 17-18-jarigen dit wel gedaan (tabel 4b). Tot 16 jaa zijn er in verhouding nog meer occasionele dan regelmatige drinkers. Bij de oudste leerlingen is dit omgekeerd: 47.4% van hen dronk het afgelopen jaar minstens eenmaal per week alcohol tegenover 44.0% minder vaak.

Terwijl van de 12-14-jarige alcoholdrinkers nog ruim vier vijfde (81.5%) occasioneel alcohol drinkt, is dit bij de oudste leerlingen geslonken tot minder dan de helft (48.1%) (tabel 7e).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Wanneer we naar de verschillen tussen de drie onderwijsvormen kijken, valt onmiddellijk op dat het BSO de meeste regelmatige alcoholdrinkers telt (tabel 4c). Verder zien we dat in de drie onderwijsvormen het percentage occasionele drinkers groter is dan het percentage regelmatige drinkers. Terwijl het ASO nog dubbel zoveel occasionele dan regelmatige drinkers telt, is dit in de andere twee onderwijsvormen heel wat minder.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Ongeveer evenveel meisjes als jongens hebben het voorbije jaar geen alcohol gedronken (25.2% versus 26.9%) (tabel 4d). Meer meisjes drinken occasioneel alcohol, terwijl meer jongens dit regelmatig doen.

Uit tabel 7e blijkt duidelijk dat de jongens die alcohol drinken dit veel vaker doen dan de meisjes die drinken.

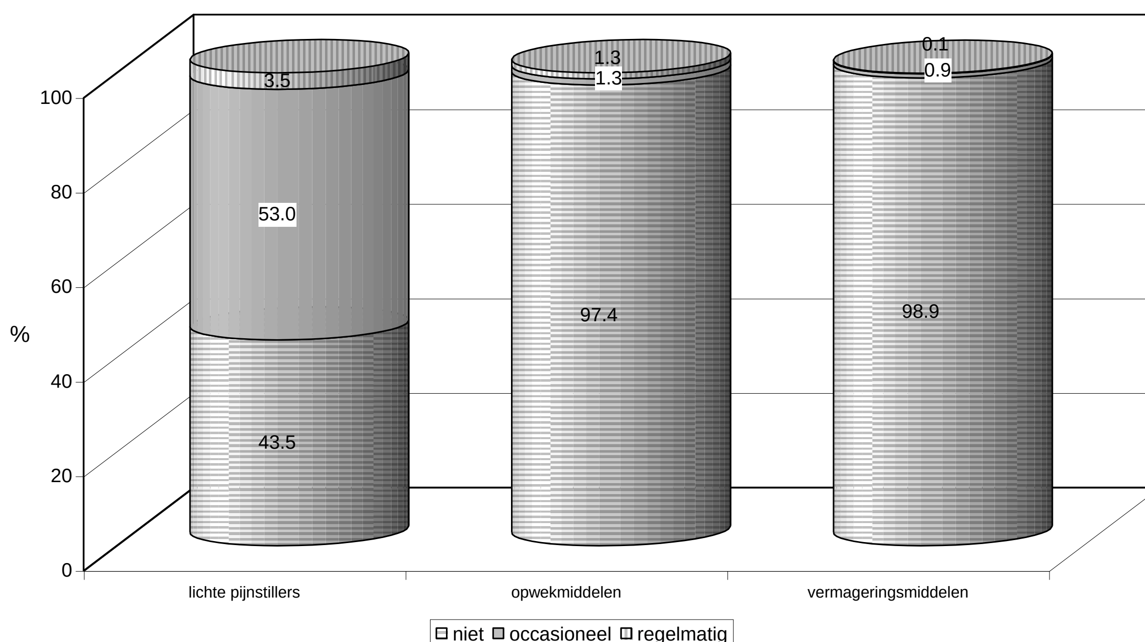
Prevalentie en frequentie van medicatiegebruik

Twee vijfde van de leerlingen (42.8%) heeft het afgelopen jaar helemaal geen medicatie gebruikt (tabel 5a). Van de gebruikers gebruikt het merendeel occasioneel medicatie; slechts een klein deel gebruikt ze regelmatig.

In tabel 7a kunnen we lezen dat het ooit-gebruik van lichte pijnstillers (80.6%) ver uitsteekt boven het ooit-gebruik van alle andere medicatiesoorten (22.3% en minder).

Uit tabel 7c kunnen we aflezen hoe vaak de leerlingen de verschillende medicatiesoorten gebruikten het jaar voor de bevraging. Hieruit blijkt dat 3.5% van de leerlingen in die periode regelmatig lichte pijnstillers hebben genomen (zie ook grafiek 4 voor lichte pijnstillers, opwekmiddelen en vermageringsmiddelen). Hoewel de andere geneesmiddelen in verhouding door heel wat minder jongeren werden gebruikt, blijkt dat een groter deel van deze relatief kleine groep deze middelen regelmatig innam (tabel 7d): van de 40 leerlingen die het afgelopen jaar opwekmiddelen gebruikte, nam de helft ze minstens éénmaal per week. Voor slaapmiddelen was dit 1 gebruiker op 8 en voor vermagerings- en kalmeringsmiddelen was dit 1 gebruiker op 9[5].

Grafiek 4: Laatstejaarsgebruik van lichte pijnstillers, opwekmiddelen en vermageringsmiddelen

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Opvallend is dat de jongste leerlingen het minst medicatie gebruiken (tabel 5b): de helft van hen (49.6%) gebruikte het voorbije jaar helemaal geen medicatie, terwijl dit voor de 15-16-jarigen 41.2% is en voor de oudste leerlingen 32.5%. Met de

[5] Let wel: het gaat hier om verhoudingen ***ten opzichte van de groep gebruikers***, niet ten opzichte van het totale aantal leerlingen. In tabel 7c vindt u de percentages ten opzichte van het totale aantal leerlingen.

leeftijd neemt het occasioneel medicatiegebruik toe. De verhouding occasionele medicatiegebruikers ten opzichte van het totale aantel gebruikers stijgt hierdoor nog lichtjes met de leeftijd (tabel 7e).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Uit tabel 5c blijkt dat in de drie onderwijsvormen ongeveer evenveel leerlingen medicatie hebben genomen. In het ASO vinden we meer occasionele medicatie-gebruikers terug, in het TSO en het BSO meer regelmatige medicatiegebruikers.

We zien weer dat in verhouding het BSO de meeste regelmatige gebruikers kent en het ASO de minste (tabel 7e).

Een vergelijking van jongens en meisjes

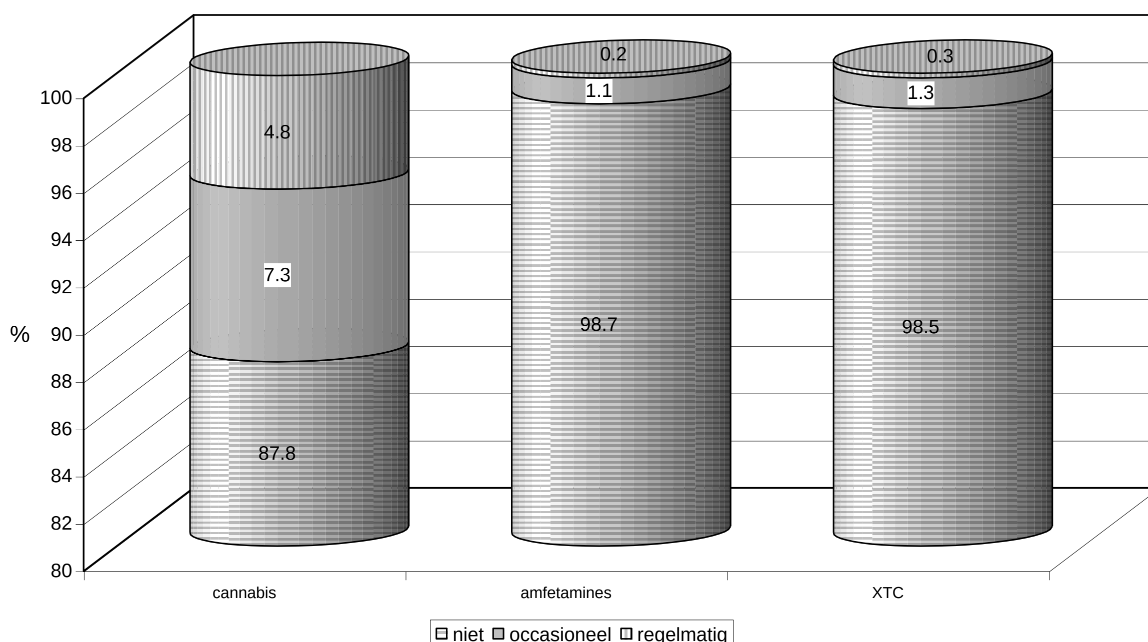
In tabel 5d zien we dat in het jaar voor de bevraging in verhouding opvallend meer meisjes dan jongens medicatie gebruikten (69.3% versus 45.6%). Het is het occasioneel gebruik dat hoger ligt bij de meisjes. Hierdoor is de verhouding occasionele medicatiegebruikers bij de meisjes iets hoger (tabel 7e).

Prevalentie en frequentie van gebruik van illegale drugs

87.7% van de leerlingen heeft het afgelopen jaar geen illegale drugs gebruikt; de overige 12.3% deed dit wel: 7.4% deed dit occasioneel en 4.9% op regelmatige basis (tabel 6a en grafiek 2). In tabellen 7a-d zien we dat het voornamelijk gaat om cannabis (23.3% ooit-gebruik). Nog geen 3% van de leerlingen heeft ooit amfetamines, tripmiddelen of XTC, de meest verspreide uitgaansdrugs, gebruikt.

In de tabellen 7a-d vinden we ook terug hoe dikwijls de leerlingen het afgelopen jaar deze drugs hebben genomen. Daar zien we dat cannabis ook het vaakst wordt gebruikt: 4.8% van de leerlingen gebruikte het afgelopen jaar minstens éénmaal per week cannabis en 7.3% deed dit minder vaak. XTC en amfetamines komen op de tweede en de derde plaats wat betreft het aantal regelmatige gebruikers met respectievelijk 0.3% en 0.2% van de leerlingen (zie ook grafiek 5 voor cannabis, amfetamines en XTC).

Grafiek 5: Laatstejaarsgebruik van cannabis, amfetamines en XTC

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Zoals te verwachten viel, zijn er weinig jongeren tussen 12 en 14 jaar die tijdens het jaar vóór de bevraging illegale drugs gebruikten (tabel 6b). Het percentage gebruikers stijgt gestaag over de drie leeftijdsgroepen: van 3.1% bij de 12-14-jarigen over 14.1% bij de 15-16-jarigen tot 27.2% bij de 17-18-jarigen. De stijging manifesteert zich zowel in het occasioneel als in het regelmatig gebruik. In elk van de drie leeftijdsgroepen overheerst het aandeel occasionele gebruikers evenwel het aandeel regelmatige gebruikers.

Met de leeftijd stijgt ook het gewicht aan regelmatige gebruikers van illegale drugs in de hele gebruikersgroep (tabel 7e).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Als we de onderwijsvormen vergelijken, vallen er twee dingen op (tabel 6c). In het ASO zitten minder leerlingen die het voorbije jaar illegale drugs hebben gebruikt dan in het TSO en het BSO. Bovendien blijken er verhoudingsgewijs ook meer occasionele gebruikers in het ASO te zijn (tabel 7e). Het TSO en het BSO tellen in verhouding evenveel regelmatige gebruikers van illegale drugs.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Uit tabel 6d blijkt dat in verhouding iets meer jongens dan meisjes illegale drugs hebben gebruikt tijdens het voorbije jaar (19.4% tegenover 11.7%). Dat verschil manifesteert zich enkel in het verschil in regelmatig gebruik, dat bij de jongens bijna drie keer zo hoog ligt als bij de meisjes.

Wanneer we de verhouding occasionele gebruikers tegenover alle gebruikers beschouwen, zien we dat slechts de helft van de jongens (gebruikers) occasioneel illegale drugs gebruikt tegenover drie kwart van de meisjes (gebruikers) (tabel 7e).

Prevalentie en frequentie van gebruik van andere middelen

Twee derde van de leerlingen (66.3%) heeft ooit energy drinks gedronken (tabellen 7a-d). Onder energy drinks rekenen wij Red Bull©, Black Booster©, ... Deze dranken zijn niet-alcoholisch, maar hebben wel een invloed op het bewustzijn. 46.3% van de leerlingen heeft ze ook nog het afgelopen jaar gebruikt. Een op acht (12.6%) gebruikte ze minstens een keer per week.

De meeste leerlingen hebben nog nooit smart drugs of vluchtige snuifmiddelen gebruikt (99.0% en 93.5%). Smart drugs zijn producten die je in smart shops kan kopen en die 'natuurlijke' bewustzijnsverruimende middelen bevatten, bijv. herbal XTC. Vluchtige snuifmiddelen zijn bijvoorbeeld lijm, Tipp-Ex©, lachgas, poppers, ...

Gokken

Situering van de vragen

Behalve vragen over druggebruik stelden we ook een vraag over spelen voor geld, gokken (vraag 7a, b, c). Het Nederlandse onderzoek van van de Meerendonk (1995[i]) maakt een onderscheid tussen behendigheidsspelen en kansspelen. Behendigheidsspelen zijn spelen waarbij de speler de uitslag kan beïnvloeden. Techniek en handigheid zijn hierbij belangrijk: deze bepalen de uitslag (score). Met deze spelen kan je geen geld verdienen of verliezen. Voorbeelden van behendigheidsspelen zijn flipperkasten en videospelletjes.

Daarnaast zijn er de kansspelen. De speler kan bij deze spelen de uitslag niet beïnvloeden. Het lot bepaalt de uitslag. Een voorbeeld van een kansspel is dobbelen. Kansspelen waarbij geld wordt ingezet om winst te behalen, rekenen we onder gokken. Voorbeelden hiervan zijn casinospelen, kansspelautomaten (bijv. fruit-), bingo, het wedden op paarden, de lotto. Je zou hier ook kaartspelen voor geld kunnen bijrekenen.

Je kan dan verder nog eens het onderscheid maken tussen riskante en niet-riskante kansspelen. Bij riskante kansspelen is de tijd tussen inzet en winst of verlies kort. Een bekend voorbeeld hiervan is de subito. 'Om te winnen moet je krabben' en dit is snel gebeurd. Bij eventuele winst is de verleiding groot om binnen de kortste keren opnieuw een nieuwe subito te kopen. Bij de lotto is de tijd tussen inzet en opbrengst wat groter. Je moet wachten tot er een trekking plaatsvindt vooraleer je weet of je geld gewonnen hebt.

Gokken kan tot problemen leiden. Deze moeilijkheden kunnen ontstaan op financieel en relationeel vlak, problemen op het werk, op school,…. Bijgevolg kan ook het gokken, net zoals roken en drinken, een risicogedrag vormen. Het gokgedrag bij jongeren is nog maar weinig onderzocht in België. Meestal gaan de bestaande onderzoeken eerder over de karakteristieken bij mensen met gokproblemen in begeleiding. Volgens het CGG Matt Talbot[ii] zouden in België naar schatting zo'n 75.000 tot 100.000 mensen met gokproblemen zijn. Uit de eerste resultaten van de enquête, die de Werkgroep tegen Gokverslaving (WGTV) in 1999 heeft afgenomen in een aantal scholen, blijkt dat meer dan de helft van de schoolgaande jeugd wekelijks op slots speelt. Slots zijn gokmachines verwant aan de jackpot.

Sinds eind 2000 zijn slots verboden in cafés en lunaparken. Jongeren onder de achttien jaar mogen wettelijk gezien niet deelnemen aan spelen van de Nationale Loterij.

Resultaten

Prevalentie en frequentie van gokken

Bijna de helft van de leerlingen (44.9%) heeft nog nooit gegokt, noch op gokautomaten, noch met de lotto, noch gekaart of gewed voor geld (tabel 8b). 39.5% speelt occasioneel voor geld en 5.4% doet dit minstens eenmaal per week.

Ruim een kwart van de leerlingen (28.1%) heeft ooit al voor geld gewed, 20.2% heeft ooit al met de lotto gespeeld, 11.2% heeft ooit al op gokautomaten gespeeld en 8.9% heeft al voor geld gekaart (tabel 8a).

De gokvorm die de leerlingen het vaakst beoefenen is spelen met de lotto (tabel 8a): 2.8% van de leerlingen doen dit frequent (minstens eenmaal per week).

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

In tabel 8b zien we dat de groep 15-16-jarigen de meeste leerlingen telt die ooit hebben gegokt en de 17-18-jarigen de minste. Toch zijn er meer spelers onder de oudste leeftijdsgroep die regelmatig voor geld spelen

Als we de afzonderlijke gokvormen bekijken, zien we dat wedden voor geld het meest wordt gedaan door de leerlingen van 15-16 jaar; spelen op gokautomaten komt dan weer meer voor bij de odste leerlingen (tabel 8e).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In het ASO zijn er wat minder leerlingen dan in het TSO en het BSO die ooit hebben gegokt (tabel 8c), ook wanneer we de afzonderlijke gokvormen bekijken (tabel 8f). In tabellen 8c en f zien we verder dat TSO-leerlingen en vooral BSO-leerlingen vaker gokken dan ASO-leerlingen.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Uit tabel 8d blijkt duidelijk dat gokken meer een jongenszaak dan een meisjeszaak is: 52.0% van de jongens heeft ooit al gegokt, tegenover 37.4% van de meisjes. Zowel het occasioneel als het regelmatig gokken ligt hoger bij de jongens.

Ook als we de verschillende gokvormen apart nemen, blijkt dat meer jongens dan meisjes dit al hebben gedaan (tabel 8g). Voor spelen met de lotto is dit verschil het kleinst, voor gokautomaten het hoogst. Voor elk van de gokvormen ligt de gokfrequentie telkens lager voor meisjes dan voor jongens.

Motieven voor het (niet-)gebruik van illegale drugs

Situering van de vragen

Vraag 16a en b gaat na wat de heersende opinies zijn van jongeren over het al dan niet gebruiken van illegale drugs. De vraag is zodanig gesteld, dat de jongere gaat nadenken over de motieven van andere jongeren. Jongeren die zelf geen illegale drugs gebruiken, zullen waarschijnlijk zichzelf als referentiepunt nemen bij de vraag naar de motieven van niet-gebruik, terwijl illegale druggebruikers dit eerder zullen doen bij de vraag naar motieven van gebruik. Bij de andere vraag is dit net het omgekeerde: daar zullen ze het hebben over de motieven die ze veronderstellen bij andere jongeren.

Aangezien leeftijdsgenoten een steeds belangrijkere rol gaan spelen tijdens de adolescentie, geven de antwoorden op deze vragen ons interessante informatie over welk beeld leeft bij jongeren die geen illegale drugs nemen over illegale druggebruikers en bij illegale druggebruikers over niet-gebruikers. Ze geven indirect ook aan in welke mate jongeren in geval van drugproblemen daadwerkelijk bij elkaar zouden terechtkunnen of ze eerder beperkt zijn tot het eigen kringetje van gebruikers van illegale drugs.

Resultaten

Waarom gebruiken jongeren volgens de leerlingen illegale drugs?

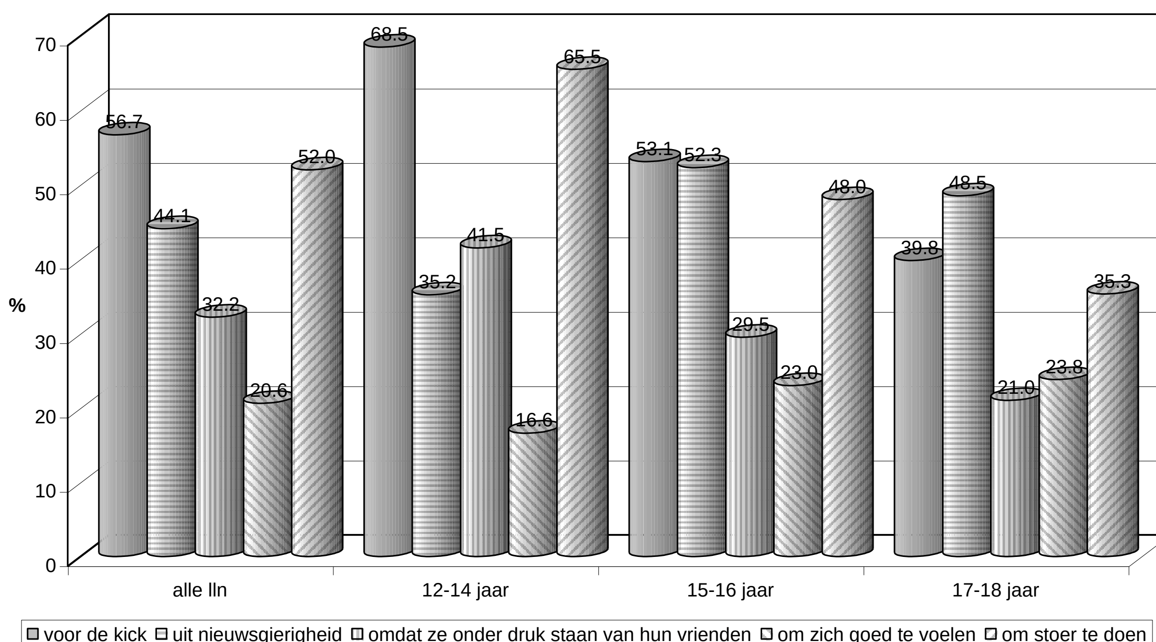
Van de totale groep van bevraagde leerlingen, die voor het grootste deel bestaat uit jongeren die geen illegale drugs gebruiken, vermoedt 56.7% dat jongeren illegale drugs gebruiken voor de kick (tabel 9a en grafiek 6) en 52.0% denkt dat stoerdoenerij hierin een rol speelt. 44.1% denkt dat het te maken heeft met nieuwsgierigheid en 32.2% meent dat dit gebeurt onder druk van vrienden.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Wanneer we gaan kijken of leerlingen uit de drie leeftijdsgroepen hierop verschillend antwoorden, stellen we vast dat de vier meest vermelde motieven in elk van de leeftijdsgroepen dezelfde zijn, namelijk: 'voor de kick', 'uit nieuwsgierigheid', 'omdat ze onder druk staan van hun vrienden' en 'om stoer te doen' (tabel 9b). In verhouding duidden wel meer van de jongste leerlingen 'voor de kick', 'om stoer te doen' en 'omdat ze onder druk staan van vrienden' aan, terwijl in de oudere leeftijdsgroepen nieuwsgierigheid hoger scoort. Daarnaast wijzen de oudere leer-

lingen meer dan de jongste op het belang van specifieke effecten van de drugs (om zich goed te voelen, voor de stemming, voor het specifieke effect, om zich te ontspannen).

Grafiek 6: Motieven waarom jongeren illegale drugs gebruiken, volgens de leerlingen

Een vergelijking van de onderwijsvormen

De leerlingen van de drie onderwijsvormen zijn het eens over de vijf belangrijkste motieven voor druggebruik en plaatsen ze ook in dezelfde volgorde (tabel 9c): voor de kick, om stoer te doen, uit nieuwsgierigheid, omdat ze onder druk staan van hun vrienden en om zich goed te voelen.

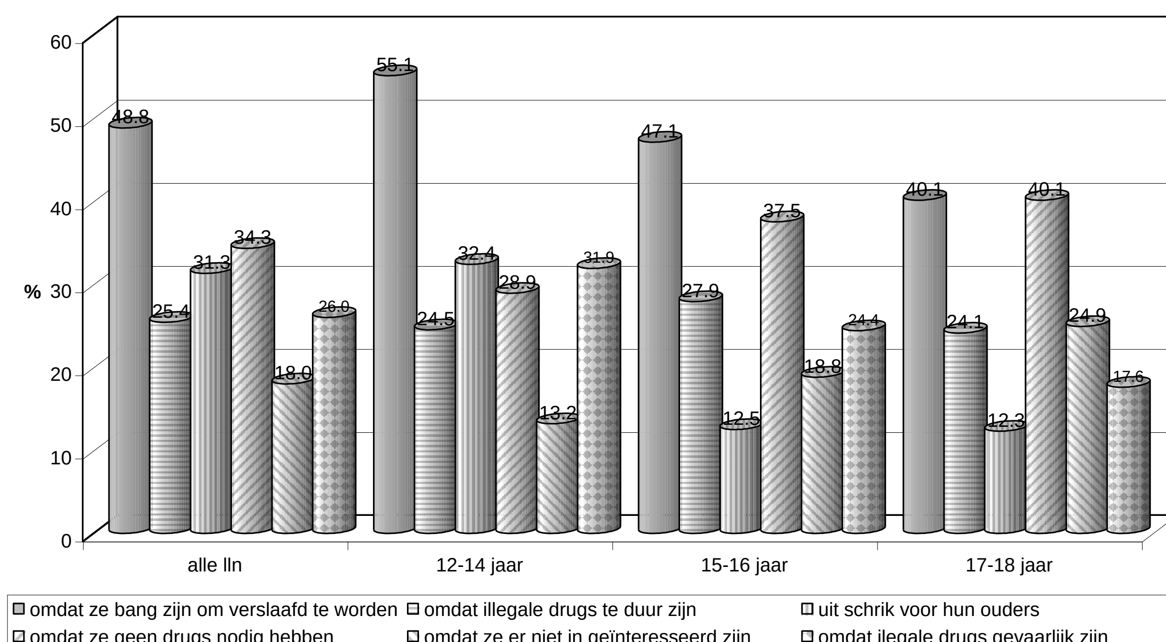
Een vergelijking van jongens en meisjes

Er is weinig verschil tussen jongens en meisjes wat betreft de motieven die zij aanhalen waarom jongeren illegale drugs gebruiken (tabel 9d). De top vijf voor beide geslachten bevat dezelfde motieven en wel in dezelfde volgorde van belangrijkheid. Wel is weegt het kickelement en de stoerdoenerij volgens jongens meer door en benadrukken meisjes meer de druk van vrienden als motief voor jongeren om illegale drugs te gebruiken.

Waarom gebruiken jongeren volgens de leerlingen geen illegale drugs?

Aan de jongeren werd eveneens gevraagd naar de redenen waarom jongeren geen illegale drugs gebruiken (tabellen 10a-d en grafiek 7). Het meest aangekruiste motief is 'omdat ze bang zijn om verslaafd te worden' (48.8%). 34.3% meent dat jongeren geen drugs gebruiken 'omdat ze geen drugs nodig hebben', 31.3% denkt dat dit te maken heeft met het feit ze schrik hebben voor hun ouders, 26.0% 'omdat illegale drugs gevaarlijk zijn', 25.4% 'omdat illegale drugs te duur zijn', 22.7% 'omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben' en 20.6% 'omdat het slecht is voor hun gezondheid' (tabel 10a). Slechts 6.0% meent dat jongeren geen illegale drugs gebruiken omdat ze er moeilijk aangeraken.

Grafiek 7: Motieven waarom jongeren geen illegale drugs gebruiken, volgens de leerlingen

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Bij de vergelijking tussen de drie leeftijdsgroepen valt op dat de waarden voor sommige motieven stijgen met de leeftijd en dat andere dalen (tabel 10b). De motieven die eerder te maken hebben met persoonlijkheidseigenschappen ('omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben', 'omdat ze geen drugs nodig hebben' en 'omdat ze er niet in geïnteresseerd zijn') werden meer aangeduid door de oudere leerlingen, terwijl de motieven die verband houden met een vorm van angst ('omdat ze bang zijn om verslaafd te worden', 'omdat illegale drugs gevaarlijk zijn', 'uit schrik voor hun ouders' en 'omdat ze bang zijn om de controle over zichzelf verliezen') meer worden aangehaald door de jongste leerlingen. Verder valt op dat

hou ouder de leerlingen hoe meer ze het gezondheidsargument en de invloed van hun vrienden benadrukken.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In tabel 10c vinden we de antwoorden op deze vraag terug per onderwijsvorm. Op de eerste plaats staat in alle onderwijsvormen de angst om verslaafd te worden. In het BSO hebben er wel meer leerlingen dit motief aangeduid dan in het ASO en het TSO. Ook 'omdat ze geen drugs nodig hebben' bekleedt in de drie onderwijsvormen een belangrijke plaats, zij het dat iets meer leerlingen van het ASO dit motief hebben aangeduid. In het TSO en het BSO is dan weer de 'schrik voor de ouders' belangrijker dan in het ASO. 'Omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben' scoorde in het ASO en het TSO beter dan in het BSO. De hoge prijs van illegale drugs werd meer door de TSO- en BSO-leerlingen vermeld dan door de ASO-leerlingen. In het TSO zijn er minder leerlingen die denken dat jongeren geen illegale drugs gebruiken omdat ze gevaarlijk zijn.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Er zijn verschillen in de motieven die jongens en meisjes aanhalen waarom jongeren geen illegale drugs gebruiken (tabel 10d). Meer meisjes duidden de motieven aan die te maken hebben met persoonlijkheidseigenschappen ('omdat ze niet willen meedoen met die mode', omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben', 'omdat ze geen drugs nodig hebben' en 'omdat ze er niet in geïnteresseerd zijn'), terwijl jongens meer de angstgerelateerde motieven aanbrachten ('omdat ze bang zijn om verslaafd te worden', 'omdat illegale drugs gevaarlijk zijn' en 'uit schrik voor hun ouders'). De enige uitzondering hierop is dat meer meisjes angst voor controleverlies aankruisten. Verder is sportief zijn volgens jongens veel belangrijker dan voor meisjes. Jongens denken ook meer dan meisjes dat hoge drugprijzen jongeren ervan weerhouden om ze te gebruiken.

De school en de leerling

Algemeen schoolklimaat: situering van de vragen

De **sfeer op school** bepaalt voor een groot stuk hoe de ondersteuning van vaardigheden die belangrijk zijn bij drugpreventie wordt ervaren (bijv. opkomen voor je mening, leren 'neen' zeggen, problemen oplossen,...). Een positief schoolklimaat draagt hiertoe bij. Uit onderzoek[iii] blijkt dat wanneer een jongere zich niet thuis voelt op school, dit een verhoogd risico kan betekenen voor alcohol- en ander drugmisbruik.

In concreto hebben we door middel van 15 items (vraag 10) gepeild naar de sfeer op school, de relatie met de leerkrachten, de sfeer in de klas en de assertiviteit van de leerlingen. Verder hebben we ook vragen gesteld over de middagactiviteiten op school (vragen 8 en 9): wat willen jongeren graag tijdens de middag doen en in welke mate kan de school hieraan tegemoet komen? De middagactiviteiten vormen - naast het contact tussen leerkrachten en leerlingen, leerkrachten en leerlingen onderling, tussen directie en leerlingen, de infrastructuur van de school, de prestatiegerichtheid, de leerlingenbegeleiding, het schoolbeleid en de participatie aan het schoolbeleid - één van de factoren die mede het schoolklimaat bepalen.

Algemeen schoolklimaat: resultaten

Sfeer op school

61.8% van de leerlingen vindt de sfeer op hun school goed (tabellen 11a en e[6] en grafiek 8). 49.5% vindt het meestal ook tof op school. 42.9% vindt de meeste lessen saai en 21.6% zou liever geen les meer volgen. 9.1% van de leerlingen voelt zich meestal ongelukkig op school en 10.9% van de leerlingen zou graag van school veranderen.

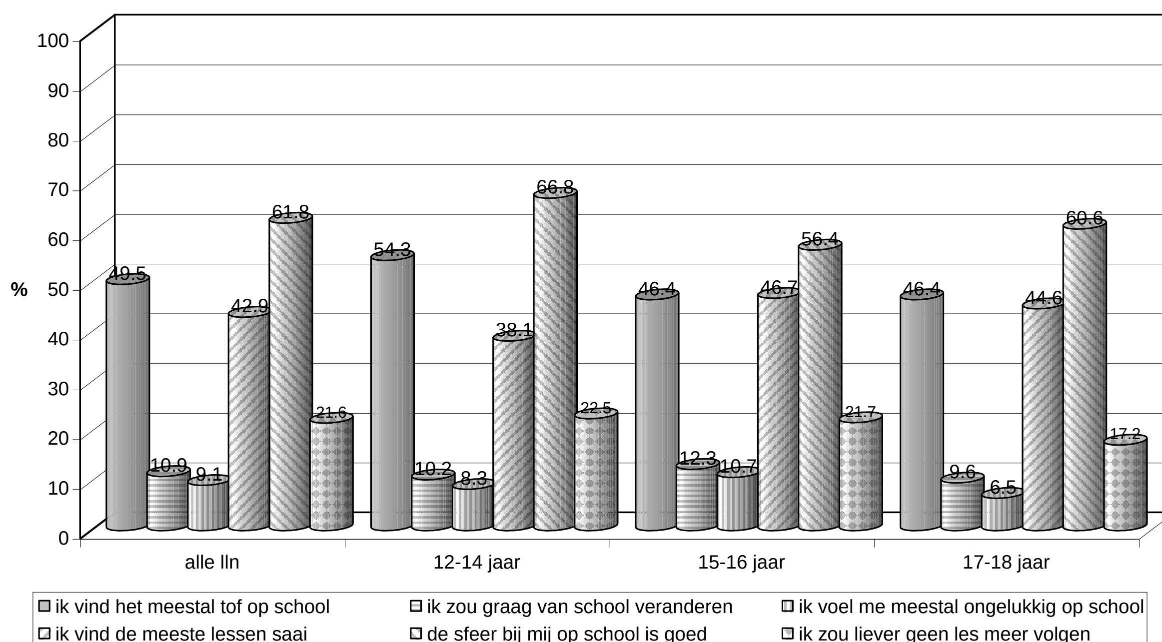
Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

De sfeer op school wordt zeker niet door de leerlingen van de drie leeftijdsgroepen op dezelfde wijze beleefd (tabellen 11b en e[7]). Algemeen ervaren de leerlin-

[6] Tabel 11a bevat dezelfde gegevens als tabel 11e, maar de waarden van enkele kolommen werden opgeteld.
[7] Tabel 11b bevat dezelfde gegevens als tabel 11e, maar de waarden van enkele kolommen werden opgeteld.

gen van 15-16 jaar de schoolsfeer minder positief dan de jongere of oudere leerlingen. De groep van 15-16-jarigen telt de meeste leerlingen die graag van school zouden veranderen en die zich meestal ongelukkig voelen op school en de minste die de sfeer bij hen op school goed vinden. Verder vinden meer van de jongste leerlingen het tof op school en vinden minder van hen de meeste lessen saai, maar zijn er verhoudingsgewijs onder de 12-16-jarigen meer die liever geen les meer zouden volgen.

Grafiek 8: Sfeer op school

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In de drie onderwijsvormen zijn de meningen over de sfeer op school verdeeld (tabellen 11c en f[8]). De ASO-leerlingen beoordelen de sfeer op school beter dan de TSO-leerlingen, die op hun beurt haar positiever bevinden dan de BSO-leerlingen: dat geldt voor de items 'ik vind het meestal tof op school', 'de sfeer bij mij op school is goed' en 'ik zou liever geen les meer volgen'. Nochtans is er geen verschil in de mate waarin de lessen saai gevonden worden. In het BSO zijn er bovendien meer leerlingen dan in de andere onderwijsvormen die zich meestal ongeluiig voelen op school en in het TSO en het BSO zijn er wat meer leeringen dan in het ASO die graag van school zouden veranderen.

[8] Tabel 11c bevat dezelfde gegevens als tabel 11f, maar de waarden van enkele kolommen werden opgeteld.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Er zijn verschillen tussen jongens en meisjes wat betreft hun aanvoelen van de schoolsfeer, maar men kan niet zomaar zeggen dat jongens die positiever beleven dan meisjes of omgekeerd. De realiteit is wat ingewikkelder dan dan. Zo beoordelen wat meer jongens dan meisjes de sfeer bij hen op school als goed, maar daartegenover staat dat meer meisjes het meestal tof op school vinden (tabel len 11d en g[9]). Verder zijn er in verhouding dubbel zoveel meisjes dan jongens die graag van school zouden veranderen, maar zijn er meer jongens die de meeste lessen als saai ervaren en die liever geen les meer zouden volgen.

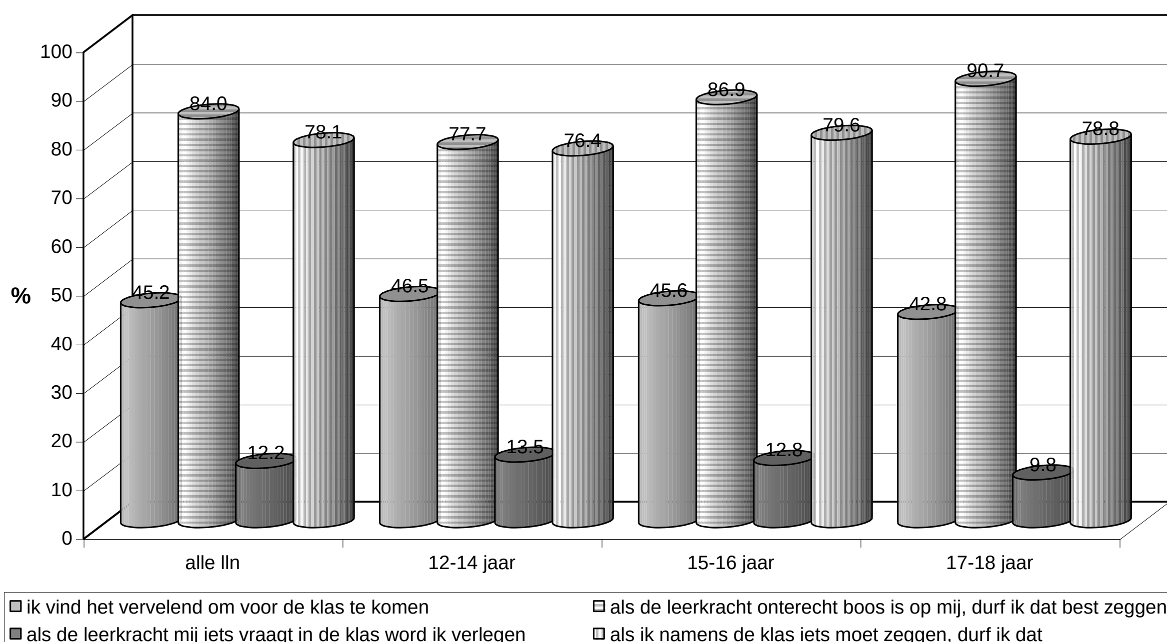
Assertiviteit

Een groot deel van de leerlingen voelt zich assertief (tabel 12a en grafiek 9). 84.0% durft ingaan tegen een leerkracht als die onterecht boos is op hem of haar en 78.1% durft het woord te nemen namens de klas. Slechts 12.2% voelt zich verlegen als de leerkracht hem of haar iets vraagt. Toch vindt 45.2% het vervelend om voor de klas te komen.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Hoe ouder de leerling, hoe assertiever hij zich voelt. Zo durven de oudere leerlingen meer dan de jongste om namens de klas iets te zeggen en durven ze beter in te gaan tegen een leerkracht als die onterecht boos is op hem of haar (tabel 12a). De 17-18-jarige leerlingen hebben wat minder reserves om voor de klas te komen dan de jongere leerlingen en worden minder gemakkelijk verlegen wanneer de leerkracht hen iets vraagt.

[9] Tabel 11d bevat dezelfde gegevens als tabel 11g, maar de waarden van enkele kolommen werden opgeteld

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Er is weinig verschil in assertiviteit tussen het ASO, het TSO en het BSO (tabel 12b). ASO-leerlingen worden iets gemakkelijker verlegen wanneer de leerkracht hen ies vraagt in de klas. De BSO-leerlingen hebben de meeste problemen met het voor de klas komen, maar durven wel gemakkelijker dan de leerlingen van de andere onderwijsvormen iets namens de klas te zeggen.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Jongens voelen zich over de hele lijn assertiever dan meisjes (tabel 12c). Meer meisjes dan jongens vinden het vervelend om voor de klas te komen en meer meisjes worden ook verlegen als de leerkracht hen iets vraagt in de klas. Verder durven meer jongens ingaan tegen een leerkracht als die onterecht boos is op hen en durven ze gemakkelijker namens de klas het woord te nemen.

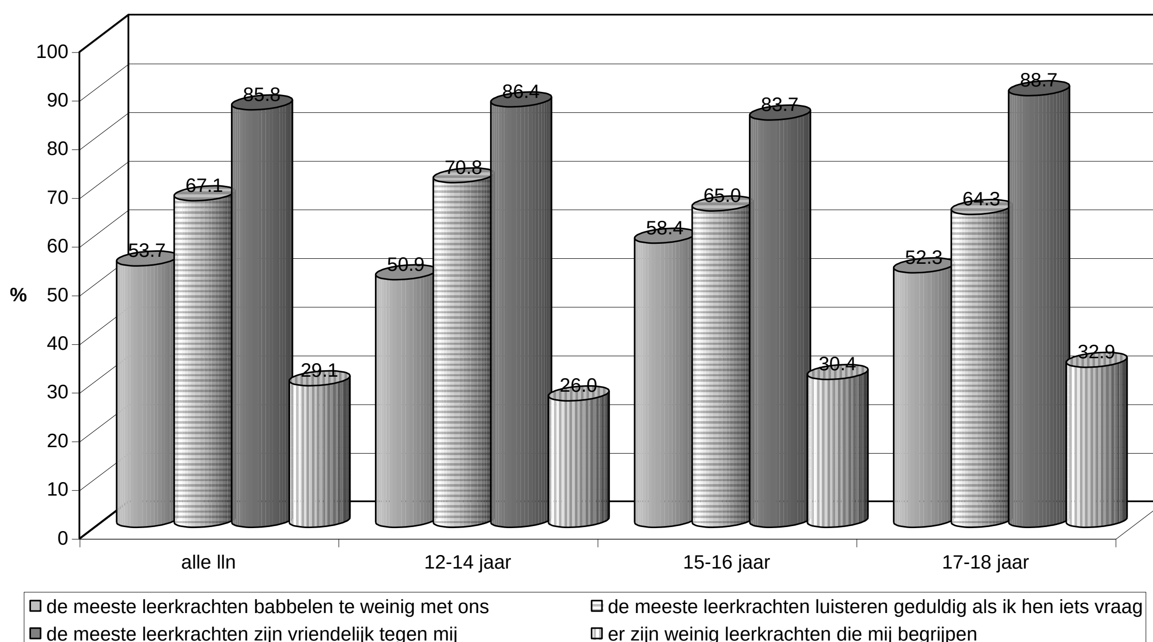
Relatie met de leerkrachten

85.8% van de leerlingen vindt dat de meeste leerkrachten vriendelijk zijn tegen hen en 67.1% menen dat de meeste leerkrachten geduldig luisteren als ze hen iets vragen (tabel 13a en grafiek 10). Toch vindt 53.7% dat de meeste leerkrachten te weinig babbelen met hen en voelt 29.1% zich onbegrepen door hen.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

De 15- en 16-jarigen beleven de relatie met hun leerkrachten minder positief dan de andere leerlingen (tabel 13a). Zo Vinden meer van hen dat de meeste leerkrachten te weinig met hen babbelen en vinden minder van hen dat de meeste leerkrachten vriendelijk zijn. Hoe ouder de leerlingen, hoe minder ze vinden dat de meeste leerkrachten geduldig luisteren als ze hen iets vragen en hoe meer er zich onbegrepen voelen door veel leerkrachten.

Grafiek 10: Relatie met de leerkrachten

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In het ASO zijn er opvallend meer leerlingen dan in het TSO en het BSO die vinden dat de meeste leerkrachten te weinig met hen babbelen (tabel 13b). Anderzijds vinden meer ASO-leerlingen dan leerlingen uit de andere onderwijsvormen dat de meeste leerkrachten geduldig luisteren als ze hen iets vragen en dat ze vriendelijk zijn. In het BSO zijn er in verhouding de meeste leerlingen die zich onbegrepen voelen, gevolgd door het TSO. In het ASO is deze groep het kleinst.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Jongens beoordelen de relatie met hun leerkrachten iets minder positief dan meisjes, op één punt na: iets meer meisjes vinden dat hun leerkrachten niet ge-

noeg met hen babbelen (tabel 13c). Verder zijn er evenveel jongens dan meisjes die vinden dat de leerkrachten geduldig luisterebn als ze hen iets vragen.

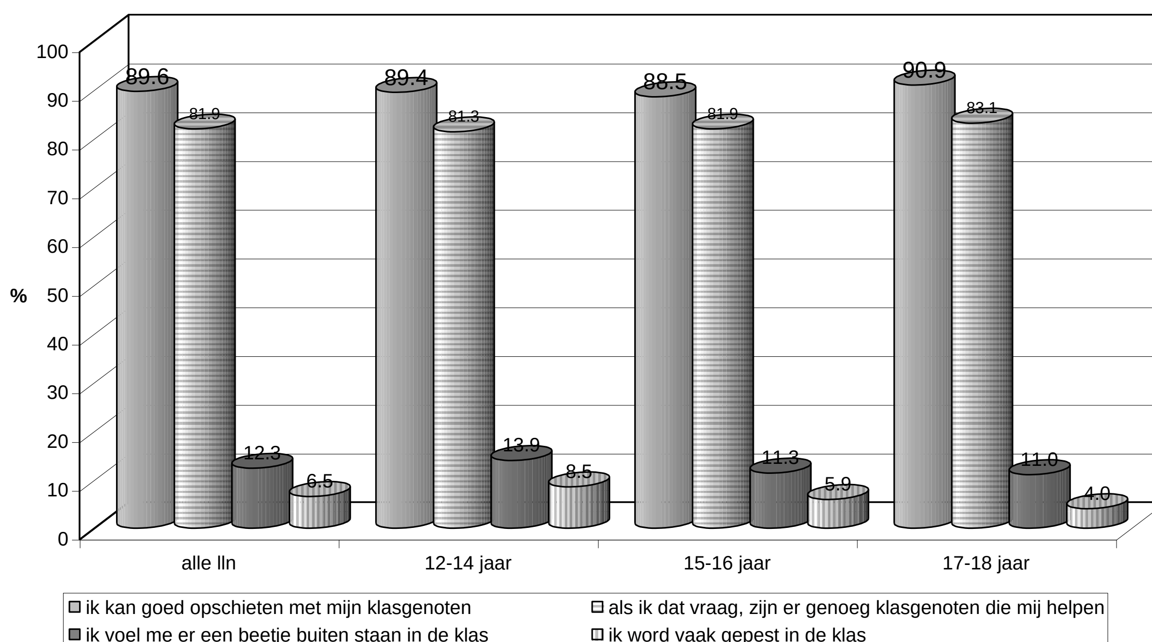
Relatie met de klasgenoten

89.6% van de leerlingen kan goed opschieten met zijn of haar klasgenoten (tabel 14a en grafiek 11). 81.9% denkt ook op voldoende hulp van hen te mogen rekenen indien ze hierom vragen. 12.3% van de leerlingen voelt zich er een beetje buiten staan in de klas en 6.5% geeft aan vaak te worden gepest.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

De verschillen tussen de drie leeftijdsgroepen op het vlak van de relatie met klasgenoten zijn erg klein (tabel 14a). De jongste leerlingen worden wat vaker gepest en iets meer van hen voelen zich er een beetje buiten staan.

Grafiek 11: Relatie met de klasgenoten

Een vergelijking van de onderwijsvormen

De verschillen tussen de onderwijsvormen zijn beperkt (tabel 14b). De relatie met de klasgenoten is minder goed in het BSO dan in de twee andere onderwijsvormen. In het ASO is deze relatie het best. Vooral van pesten wordt vaker melding gemaakt in het BSO dan in het TSO en zeker dan in het ASO.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Jongens en meisjes schieten even goed op met hun klasgenoten (tabel 14c). Wel is het verschil tussen het aantal leerlingen dat zegt goed op te schieten met de klasgenoten en het aantal dat denkt te kunnen rekenen op hun hulpvaardigheid kleiner bij de meisjes dan bij de jongens. Meer meisjes voelen zich er in de klas een beetje buiten staan. Pesten komt even vaak voor onder jongens dan onder meisjes.

Middagactiviteiten

64.5% van de leerlingen zou graag meer middagactiviteiten op school zien en 69.5% zou er liever andere hebben (tabel 15a).

Vier middagactiviteiten, waartussen de leerlingen konden kiezen, scoorden opvallend hoger dan de andere (tabel 16a): surfen op internet (50.3%), sporten (46.8%), films bekijken (44.2%), en muziek (39.9%). 22.0% zou willen dansen tijdens de middagpauze.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Hoe jonger de leerlingen hoe meer ze zich uitspreken zich voor meer of andere middagactiviteiten (tabel 15b).

We zien dezelfde middagactiviteiten terugkomen in elke leeftijdsgroep, zij het niet steeds in dezelfde volgorde of door hetzelfde percentage leerlingen aangeduid (tabel 16b). Zo staat surfen op internet op nummer een bij de 12-14-jarigen en de 15-16-jarigen en zakt naar nummer drie bij de 17-18-jarigen. Onafhankelijk van de ranking liggen de percentages van de verschillende middagactiviteiten bij de oudste leerlingen lager dan bij de andere. Films bekijken is bijvoorbeeld de meest gekozen activiteit door de 17-18-jarigen, maar in verhouding door minder leerlingen aangeduid dan in de andere leeftijdsgroepen. Verder springt in het oog dat de oudere leerlingen meer hebben aangekruist dat ze helemaal geen middagactiviteiten wensen. Dit kan verband houden met het feit dat in veel scholen de leerlingen van de derde graad 's middags buiten mogen. De middagpauze buiten de schoolmuren doorbrengen is voor sommige leerlingen allicht aantrekkelijker dan een activiteit op school zelf.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Het TSO telt wat minder leerlingen die geïnteresseerd zijn in meer of andere middagactiviteiten (tabel 15c). In de drie onderwijsvormen is er wat meer belangstelling voor andere dan voor meer middagactiviteiten.

In de drie onderwijsvormen staan, weliswaar in een verschillende volgorde, dezelfde middagactiviteiten in de top vier (tabel 16c): surfen op internet, sport, muziek en films bekijken. Sport is het meest gevraagd door de TSO-leerlingen, dans het meest door die van het ASO. Films bekijken werd het vaakst aangekruist door de leerlingen van het ASO, surfen op internet het meest door de BSO-leerlingen. Toneel of een spel spelen en mediaprojecten scoorden wat hoger in het ASO dan in de andere onderwijsvormen. In het TSO en het BSIO duidden er relatief meer leerlingen aan dat ze helemaal geen middagactiviteiten te willen.

Een vergelijking van jongens en meisjes

De vraag naar andere, maar vooral naar meer middagactiviteiten is groter bij jongens dan bij meisjes (tabel 15d).

Opvallend meer jongens kozen voor sport, terwijl dansen bijna uitsluitend door meisjes werd gekozen. Meisjes hadden ook meer voorkeur voor muziekactiviteiten. De computeractiviteiten (surfen op internet, computerprogramma's aanleren) stond hoger op het verlanglijstje bij de jongens, de creatieve activiteiten (toneel spelen, teken- of schildercursus, de speelplaats inrichten) viel meer in de smaak bij de meisjes.

Het schoolreglement: situering van de vragen

Om op school tot een goed functionerend alcohol- en drugbeleid te komen, is het van essentieel belang een aantal regels te hebben die door alle betrokken partijen gekend zijn en waaraan iedereen zich moet houden.

Regels over drugs maken duidelijk dat het gebruik van tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs niet vanzelfsprekend is en scheppen klaarheid voor alle betrokkenen: de leerkracht weet hoever zijn verantwoordelijkheid reikt, de leerling kent zijn grenzen en de ouders merken dat de school actie onderneemt.

Van essentieel belang is het consequente gebruik van dezelfde regels. Een eenduidig gebruik ervan geeft de school geloofwaardigheid. Regels kunnen eventueel ook een kader bieden om op een open manier over een onderwerp als druggebruik te praten.

Vaak staan deze regels in het schoolreglement. Daarom is het van belang te vragen aan de leerlingen of zij het schoolreglement ooit gelezen hebben (vraag 18 en 19) en of ze ook weten wat erin staat (vraag 20, 21). Verder peilden we naar wat de leerlingen zelf vinden van de regels over drugs en druggebruik op school (vragen 22-26). De achterliggende doelstelling van deze vragen is dat ze de school de kans bieden om met de leerlingen het schoolreglement te bespreken. Dit wil zeggen dat de school aan de leerlingen de regels toelicht en motiveert, terwijl ze de mate waarin en de wijze waarop de leerlingen inspraak kunnen krijgen zelf bepaalt.

Met andere woorden, deze vragen zijn vooral belangrijk op het individuele schoolniveau. Op Vlaams niveau kunnen we daar weinig conclusies uit trekken.

Het schoolreglement: resultaten

Kennis van het schoolreglement

Een derde van de leerlingen (32.1%) heeft het schoolreglement helemaal niet gelezen (tabel 17a). Meer dan de helft (53.0%) heeft het gedeeltelijk gelezen en een op zeven (14.9%) helemaal. Dit betekent dat twee derde (67.9%) van alle leerlingen ooit het schoolreglement helemaal of gedeeltelijk heeft gelezen.

Voor 60.6% van de lezers was deze tekst hen volledig duidelijk (tabel 18a). 34.4% begreep toch niet alles even goed en 5.0% had er helemaal niets van begrepen.

62.2% van de lezers zegt dat het reglement ook regels over drugs bevat, 36.6% weet niet of dit het geval is en 1.2% zegt dat dit niet zo is (tabel 19a).

Van de lezers die zeggen dat het reglement regels over drugs bevat, beweert 86.3% dat het om regels over roken gaat (tabel 20a). 82.6% meent ook dat er regels over alcohol in staan en 79.3% zegt dat dit ook het geval is voor illegale drugs. Slechts 18.5% vermeldt dat het ook regels over medicatie bevat.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Wat meer 12-14-jarige dan oudere leerlingen hebben het schoolreglement helemaal hebben gelezen (tabel 17a). De 15-16-jarigen hebben er wat meer vragen bij dan de andere leerlingen (tabel 18a). De jongste lezertjes weten minder goed of het schoolreglement regels over drugs bevat dan de oudere (tabel 19a). Ze denken dan in de eerste plaats aan tabak en daarna pas aan alcohol en illegale drugs (tabel 20a).

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Het TSO telt relatief gezien de meeste leerlingen die het schoolreglement helemaal niet hebben gelezen (tabel 17b). Er zijn ook relatief meer TSO-leerlingen die zich vragen stellen bij de duidelijkheid ervan (tabel 18b). De BSO-lezers hebben de minste problemen met het begrijpen van het reglement. Van de lezers zijn er minder ASO-leerlingen die menen dat er ook regels over drugs in staan (tabel 19b). Over wat die regels over drugs precies inhouden, zijn de verschillen tussen de onderwijsvormen niet erg groot (tabel 20b). In het ASO zijn er meer leerlingen die hier tabak, alcohol en illegale drugs hebben vermeld en minder die medicatie hebben aangeduid.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Opvallend meer jongens dan meisjes hebben het schoolreglement helemaal nog niet ingekeken (tabel 17c). Dat verschil komt vooral tot uiting in het feit dat meer meisjes het reglement gedeeltelijk hebben gelezen. Iets meer meisjes vinden het reglement glashelder (tabel 18c). Nochtans denken meer jongens dan meisjes die het reglement hebben gelezen dat het regels over drugs bevat (tabel 19c). Jongens en meisjes hebben ongeveer dezelfde ideeën over welke drugs er dan wel regels instaan (tabel 20c). Iets meer jongens dan meisjes hebben aangeduid dat het regels over medicatie en over illegale drugs bevat.

Meningen van de jongeren over de regels over drugs op school

Aan alle jongeren, ongeacht of ze het reglement hebben gelezen of niet, werd ook gevraagd in hoeverre ze het eens zijn met de bestaande regels over drugs op school. 60.8% antwoordde dat ze het er volledig mee eens zijn, 33.1% heeft kritiek op deze regels en 6.1% is er helemaal niet mee akkoord (tabel 21a).

Een andere vraag handelde over de bespreekbaarheid van het thema 'legale en illegale drugs' op school. 59.4% van de leerlingen is van mening dat dit thema voldoende bespreekbaar is, maar 40.6% vindt dat dit niet het geval is (tabel 22a).

De overgrote meerderheid (88.9%) vindt dat dezelfde regels moeten gelden voor zowel leerlingen als leerkrachten (tabel 23a).

42.6% van de leerlingen vindt niet dat roken mogelijk moet zijn op bepaalde plaatsen op de school (tabel 24a). 18.8% wil een opheffing van het rookverbod voor de oudste leerlingen en 38.6% is zonder meer tegenstander van een rookverbod voor alle leerlingen.

Drie kwart van de leerlingen (74.0%) vindt daarentegen dat alcohol drinken op school helemaal niet kan (tabel 25a). Toch vindt nog één leerling op negen (11.3%) dat dit wel zou toegelaten moeten zijn voor de oudste leerlingen.

Bijna twee derde van de leerlingen (64.1%) vindt dat roken bij bepaalde schoolse activiteiten, zoals schoolreisjes of -feestjes, moet kunnen, hetzij enkel voor de oudste leerlingen (13.7%), hetzij voor iedereen (50.4%) (tabel 26a).

Wat betreft alcohol drinken bij dergelijke activiteiten zijn de leerlingen strenger (tabel 27a): de helft van hen (50.0%) vindt dat dit helemaal niet kan. 13.9% vindt dat dit voor de oudste leerlingen wel moet kunnen en meer dan een derde (36.0%) is hiervan zonder meer voorstander.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Wanneer we kijken naar de drie leeftijdsgroepen, valt op dat onder de jongste leerlingen er iets meer zijn die het volledig eens zijn met de regels over drugs (tabel 21a).

Er is weinig verschil tussen de leeftijdsgroepen wat betreft de mate waarin ze het thema (drugs' bespreekbaar vinden op school (tabel 22a).

De oudste leerlingen vinden nog meer dan de andere dat voor leerlingen en leerkrachten dezelfde regels moeten gelden (tabel 23a).

Tussen leerlingen van verschillende leeftijden bestaat een groot meningsverschil over in hoeverre roken of alcohol drinken op school of bij een schoolse activiteit

aanvaardbaar is. Zo is 59.6% van de jongste leerlingen vierkant tegen roken op bepaalde plaatsen op school. De 17-18-jarigen komen het meest op voor een toelating voor hun eigen leeftijdsgenoten om te mogen roken op school (tabel 24a).

Hetzelfde verschijnsel zien we ook bij de meningen over roken bij bepaalde schoolse activiteiten (tabel 26a). 60.7% van de 12-14-jarigen is tegen roken bij dergelijke activiteiten, twee derde van de 15-16-jarigen (66.6%) is zonder meer vóór en 18.0% van de oudste leerlingen vindt dat hun leeftijdsgroep op dit punt moet worden bevoordeeld.

Een gelijkaardige reactie kwam er op de vraag naar de wenselijkheid van alcohol drinken op bepaalde plaatsen op school (tabel 25a). Hier zijn de verschillen tussen de leeftijdsgroepen veel kleiner. De oudste leerlingen kantten zich meer dan de andere leerlingen tegen een toelating om op school alcohol te drinken. Verder vinden we bij de 15-16-jarigen de meeste pleitbezorgers van een algemene toelating.

Wat betreft alcohol drinken doet zich een ander antwoordpatroon voor bij bepaalde schoolse activiteiten (tabel 25a). Terwijl een meerderheid van de jongste leerlingen hiertegen is gekant, zakt de weerstand bij de oudere leerlingen tot ongeveer vier op de tien leerlingen. Hoe ouder de leerlingen hoe meer ze zich uitspreken voor zowel een toelating voor alle leerlingen, ofwel enkel voor de oudste.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Wat minder BSO-leerlingen dan ASO- en TSO-leerlingen zijn het volledig eens met de regels over drugs (tabel 21b). Er zijn in het BSO vooral meer leerlingen die het helemaal niet eens zijn met de regels.

De bespreekbaarheid van het thema 'drugs' is wat kleiner in het TSO dan in de andere twee onderwijsvormen (tabel 22b).

In het BSO zijn verder de minste leerlingen die dezelfde regels voor leerkrachten als voor leerlingen wensen (tabel 23b).

Het BSO is het meest van alle onderwijsvormen de grootste pleitbezorger voor roken en alcohol drinken, voor roken zowel op bepaalde plaatsen op school als bij schoolse activiteiten, voor alcohol drinken enkel op bepaalde plaatsen op school (tabellen 24b, 25b, 26b en 27b). Dat uit zich vooral in een groter percentage leerlingen dat voorstander is voor een losser beleid voor àlle leerlingen, niet enkel voor de oudste. Het ASO is de enige onderwijsvorm waar er een meerderheid van de leerlingen tegen roken op bepaalde plaatsen op school is (tabel 24b). Wat betreft alcohol drinken bij bepaalde schoolse activiteiten vinden we daarentegen ook de meeste promotors in het ASO, vooral als het gaat om de oudste leerlingen (tabel 27b).

Een vergelijking van jongens en meisjes

Er bestaat een klein verschil tussen jongens en meisjes in de mate waarin ze het eens zijn met de regels over drugs: er zijn er ongeveer evenveel die het er volledig mee eens zijn, maar meisjes zijn genuanceerder in hun kritiek (meer gedeeltelijk mee eens) (tabel 21c). Jongens vinden het thema 'drugs' op school wel meer bespreekbaar dan meisjes (tabel 22c). Jongens en meisjes vinden wel in dezelfde mate dat dezelfde regels moeten gelden voor leerkrachten en leerlingen (tabel 23c).

Iets meer meisjes dan jongens vinden dat roken op school helemaal niet door de beugel kan; jongens kiezen eerder voor een toelating voor iedereen (tabel 24c). Het gaat hier om kleine verschillen.

Anderzijds blijkt uit tabel 25c dat meer meisjes dan jongens onvoorwaardelijk zijn gekant tegen alcohol drinken op school.

Jongens en meisjes hebben dezelfde mening over roken bij bepaalde schoolse activiteiten (tabel 26c).

53.0% van de meisjes is ook tegen alcohol drinken bij dergelijke activiteiten (tabel 27c). De weerstand hiertegen is kleiner bij de jongens (47.2%). 38.0% van de jongens kiest voor een regel die dit toelaat aan alle leerlingen.

Vrijetijd en de leerling

Situering van de vragen

Preventieactiviteiten vertrekken best vanuit de leefwereld van de jongeren zelf. In dit kader is het daarom zinvol om te weten wat hen bezighoudt, waaraan ze hun vrije tijd besteden. Vrije tijd biedt niet alleen mogelijkheden om te ontspannen, maar het is ook een sociaal gebeuren waarin jongeren ervaringen kunnen opdoen met vriendschap en andere soorten relaties.

Vraag 5 gaat over de favoriete ontspanningsmogelijkheden van jongeren. Vraag 6 gaat na hoeveel jongeren al op café, naar dancings, jeugdhuizen of fuiven zijn geweest en hoe vaak ze dat doen.

Resultaten

Vrijetijdsbesteding

Gepolst naar de favoriete vrijetijdsbesteding, duidt bijna de helft van de leerlingen op de computer spelen/werken aan (niet voor school) (46.3%) (tabel 28a). Andere populaire vormen van vrijetijdsbesteding zijn tv of video kijken (44.3%), muziek beluisteren (39.5%), langsgaan bij vrienden of vriendinnen (33.2%), sporten in clubverband (32.4%) en naar een fuif of een dancing gaan (19.2%).

In tabellen 29a en c[10] zien we hoeveel leerlingen al zijn uitgegaan naar een fuif, een dancing, een jeugdhuis of op café en ook hoe vaak ze dit dan wel doen.
Drie kwart van alle leerlingen (75.1%) is ooit al naar een fuif geweest en iets minder leerlingen (70.4%) zijn ook al eens op café geweest. Slechts een derde van de leerlingen is al eens naar een dancing of naar een jeugdhuis geweest (respectievelijk 32.6% en 33.3%).

23.1% van de leerlingen gaat minstens één maal per week op café, 47.3% doet dit minder vaak. Eén leerling op elf (9.2%) gaat regelmatig naar een jeugdhuis en één op vier (24.2%) doet dit eerder occasioneel. Twee derde van de leerlingen (68.3%) gaat occasioneel naar een fuif (6.8% doet dit regelmatig) en ruim een kwart (28.5%) gaat occasioneel naar een dancing (4.1% regelmatig).

[10] Tabel 29a bevat dezelfde gegevens als tabel 29c, maar deze bevat de som van de kolommen '<1x/maand', '1x/maand en '>1x/maand' (=occasioneel) en van '1x/week', '>1x/week' en 'dagelijks' (=regelmatig).

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Computeren, tv of video kijken en sporten in clubverband zijn het populairst bij de jongste leerlingen (tabel 28b). De oudere leerlingen besteden op hun beurt meer tijd aan vrienden of vriendinnen bezoeken en uitgaan (op café of naar een fuif of een dancing gaan). Opvallend is het feit dat er in verhouding meer leerlingen zijn die gewoon rondhangen op straat bij de 12- tot 16-jarigen dan bij de 17-18-jarigen.

Uiteraard gaan oudere leerlingen meer uit dan jongere leerlingen (tabellen 29b en d[11]). Zo gaat bijvoorbeeld een ruime helft van de 12-14-jarigen occasioneel naar een fuif, tegenover drie kwart van de 15-18-jarigen. Hoe ouder de leerlingen, hoe vaker ze ook uitgaan.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Vier activiteiten vinden we telkens terug in de top vijf van de drie onderwijsvormen - tv of video kijken, computeren, muziek beluisteren en langsgaan bij vrienden of vriendinnen - maar er zijn wel verschillen in hun hiërarchie (tabel 28c). Zo is computeren de absolute nummer een in het ASO en het TSO, terwijl de BSO-leerlingen de grootste voorkeur hebben voor muziek beluisteren. Op de tweede plaats komt in de drie onderwijsvormen tv of video kijken. Daarna komt in het ASO sporten in clubverband, in het TSO muziek beluisteren en in het BSO langsgaan bij vrienden of vriendinnen. Sporten in clubverband staat in het TSO op de vijfde plaats en in het BSO zelf op de zesde plaats. Meer BSO-leerlingen duidden op café gaan aan als hun favoriete vrijetijdsbesteding, in het ASO en het TSO scoren de jeugdbeweging en de hobbyclub, tekenacademie of muziekschool beter. IN het BSO vinden we deze creatieve vrijetijdsbesteding zelf vrijwel helemaal niet terug.

Het ASO telt in verhouding het minste aantal leerlingen dat al eens op café, naar een dancing, een fuif of een jeugdhuis gaat, het BSO de meeste en het TSO situeert zich tussen beide (tabel 29e en g[12]). BSO-leerlingen komen ook het vaakst in al deze uitgaansgelegenheden. Verder vinden we TSO- en BSO-leerlingen vaker terug in jeugdhuizen dan ASO-leerlingen.

[11] Tabel 29b bevat dezelfde gegevens als tabel 29d, maar deze bevat de som van de kolommen '<1x/maand', '1x/maand en '>1x/maand' (=occasioneel) en van '1x/week', '>1x/week' en 'dagelijks' (=regelmatig).
[12] Tabel 29e bevat dezelfde gegevens als tabel 29g, maar deze bevat de som van de kolommen '<1x/maand', '1x/maand en '>1x/maand' (=occasioneel) en van '1x/week', '>1x/week' en 'dagelijks' (=regelmatig).

Een vergelijking van jongens en meisjes

Er zijn grote verschillen over de wijze hoe jongens en meisjes het liefst hun vrije tijd besteden. Meer meisjes dan jongens luisteren in hun vrije tijd naar muziek en gaan langs bij vriend(inn)en (tabel 28d). Jongens zitten dan weer veel meer voor hun computer en doen veel meer aan sport, zowel in als buiten clubverband. Winkelen is bijna uitsluitend een meisjesaangelegenheid. Er zijn iets meer meisjes dan jongens die naar een fuif of een dancing gaan.

De verschillen tussen jongens en meisjes in hun uitgaansgedrag zijn dan weer relatief beperkt (tabel 29f en h[13]). Wat meer meisjes dan jongens (77.4% versus 72.8%) komt al eens op een fuif, maar jongens komen er wel iets vaker. Evenveel jongens als meisjes gaan al eens op café, maar ook op deze plaatsen komen de jongens wat frequenter. Wat meer jongens dan meisjes gaan occasioneel naar een dancing. Voor jeugdhuizen zijn er helemaal geen verschillen tussen beide geslachten.

[13] Tabel 29f bevat dezelfde gegevens als tabel 29h, maar deze bevat de som van de kolommen '<1x/maand', '1x/maand en '>1x/maand' (=occasioneel) en van '1x/week', '>1x/week' en 'dagelijks' (=regelmatig).

De rol van de omgeving

Situering van de vragen

De omgeving waarin de adolescent opgroeit speelt een grote rol in het hele ontwikkelingsproces dat hij doormaakt. Met 'omgeving' bedoelen we zowel de fysieke omgeving als de mensen met wie de jongere in contact komt. Jongeren leven in een bepaalde sociale context die mee bepaalt op welke wijze zij met drugs en druggebruikers omgaan. De mensen uit de directe omgeving, familie en vrienden, vormen niet alleen mee het normatieve kader, maar kunnen ook ondersteuning en advies bieden aan de jongere.

Uit het vorige hoofdstuk over de vrijetijdsbesteding bleek het belang van de leeftijdsgenoten (of de 'peergroep') al. Naarmate jongeren opgroeien, gaan leeftijdsgenoten meer en meer zijn referentiekader uitmaken. Op het moment dat de peers belangrijker worden in het leven van jongeren, komen zij voor het eerst zelf in contact met genotsmiddelen. Experimenteren met verschillende levensstijlen is eigen aan de adolescentie en gebeurt samen met leeftijdsgenoten. Als jongeren problemen hebben (liefdesproblemen, conflicten thuis of op school, drugproblemen), zullen zij te rade gaan bij diezelfde peers. Jongeren willen op de eerste plaats begrepen worden. De reactie van leeftijdsgenoten is op zulke momenten dus erg belangrijk. Deze vriendenkring bepaalt ook mee het referentiekader waarbinnen jongeren hun gedrag zullen toetsen.

Volwassenen hebben ook een belangrijke modelfunctie voor tieners in hun ontwikkeling. Volwassenen weerspiegelen immers datgene waar de jongere naartoe groeit en kunnen vanuit hun positie ook een heel grote invloed uitoefenen op de attitudes en gedragingen van jongeren. Zo blijkt dat het gezin nog steeds een belangrijk referentiepunt is voor de opgroeiende jongeren.

Uit de literatuur blijkt dat de invloed van ouders op het druggebruik van hun kinderen zeer groot is. Ouders zijn belangrijke rolmodellen op vlak van gebruik van tabak, alcohol en medicatie. Bovendien beïnvloeden zij in het opvoedingsproces de gedragingen, activiteiten en vriendschapsrelaties van hun kinderen (Cohen & Linton, 1995; Cohen & Rice, 1995)[iv]. Jongeren appreciëren ook de grenzen die door hun ouders gesteld worden. De adolescentieperiode is immers een zeer verwarrende periode, gekenmerkt door veel onzekerheden en vraagtekens, waarin een aantal richtlijnen meer dan welkom zijn.

Voor de ouders kan het helpen om zich goed te informeren over de mogelijke effecten en risico's van druggebruik, zodat ze zich niet hoeven te laten leiden door

onwetendheid en de dikwijls daaruit voortvloeiende paniekreactie bij de confrontatie met een drugprobleem.

Resultaten

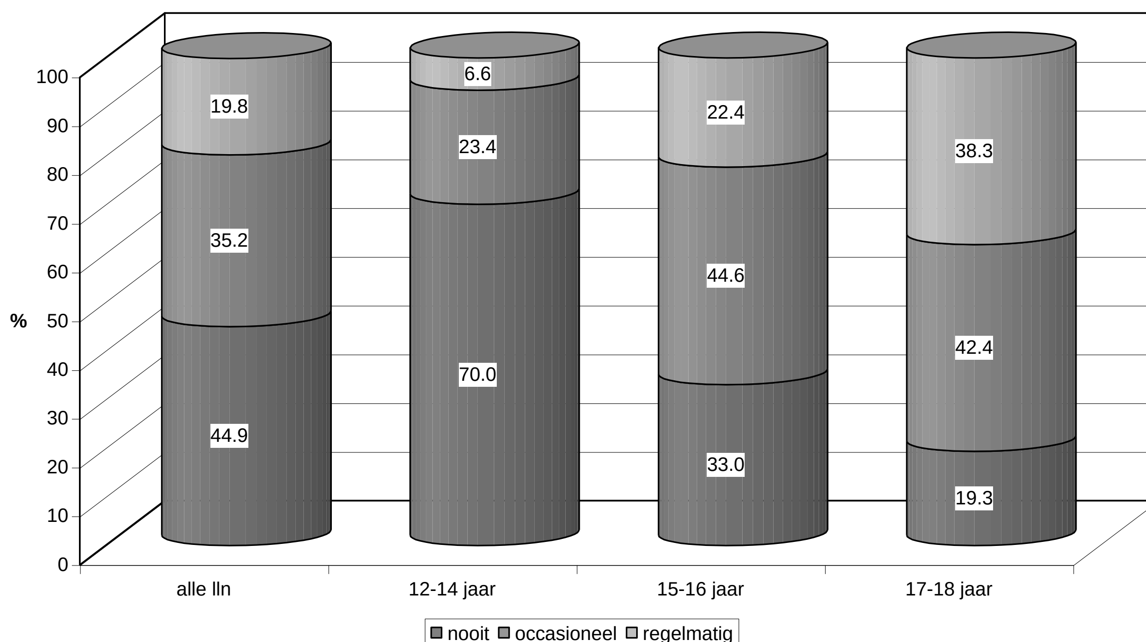
Plaatsen waar illegale drugs worden gebruikt

Meer dan de helft van alle leerlingen (55.1%) is ooit al eens op een plaats geweest waar illegale drugs worden gebruikt (tabellen 30a en e). Een vijfde van alle leerlingen (19.8%) komt zelfs minimaal één keer per week op dergelijke plaatsen.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Hoe ouder de leerlingen, hoe groter de kans dat ze ooit al eens op een dergelijke plaats zijn geweest en hoe groter de kans dat dit frequenter gebeurt (tabellen 30b en f en grafiek 12). Zo komt bijna vier op de tien leerlingen van 17 en 18 jaar (38.3%) minstens één maal per week op een dergelijke plaats, terwijl zeven op de tien 12-14-jarigen daar nog nooit is geweest.

Grafiek 12: Hoe vaak leerlingen op een plaats komen waar illegale drugs worden gebruikt

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In het ASO zijn veel minder leerlingen dan in het TSO en het BSO ooit al op een plaats zijn geweest waar illegale drugs worden gebruikt (tabellen 30c en g). De

BSO-leerlingen komen er ook het vaakst: 30.7% komt er minstens een keer per week, tegenover 23.4% van de TSO-leerlingen en 14.0% van de ASO-leerlingen.

Een vergelijking van jongens en meisjes

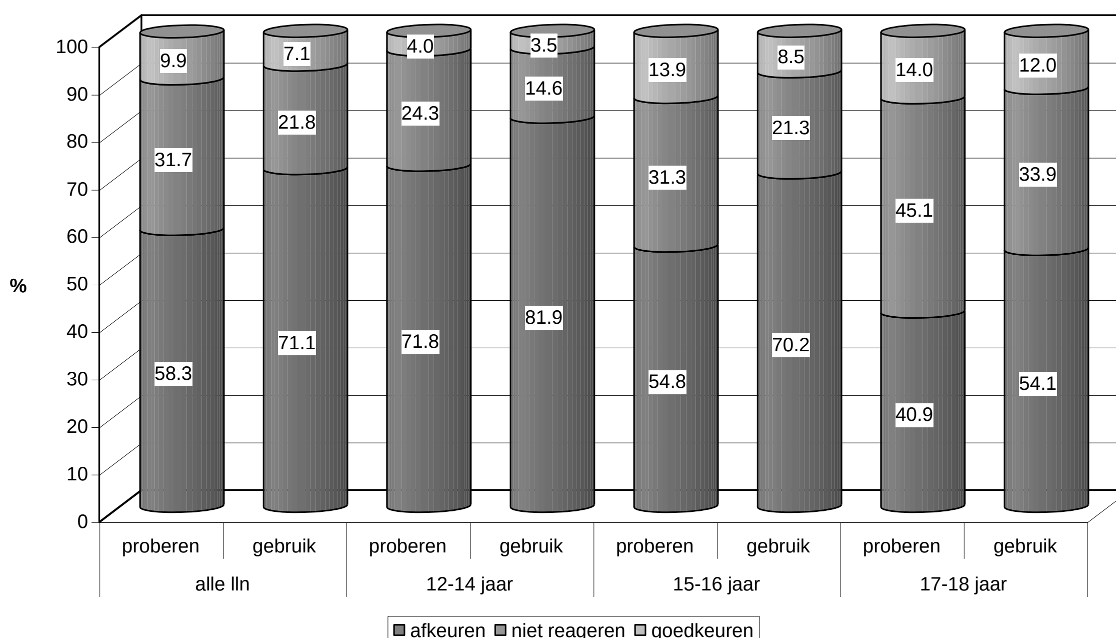
Meer jongens dan meisjes zijn al eens op een plaats gekomen waar illegale drugs worden gebruikt (tabellen 30d en h). Ze komen er ook vaker dan de meisjes.

De rol van de vriendengroep

Daarnaast is er nog de invloed van vrienden. In de vragenlijst wordt gepeild naar hoe jongeren denken dat hun beste vrienden zouden reageren wanneer ze cannabis zouden proberen of gebruiken (tabel 31a en grafiek 13).

In tabel 31a zien we dat het grootste deel van de jongeren verwacht dat hun beste vrienden zowel proberen als gebruik zouden afkeuren. Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat meer jongeren afkeuring verwachten bij gebruik dan bij proberen (respectievelijk 71.1% en 58.3%). Een belangrijk deel denkt wel dat hun beste vrienden hierop helemaal niet zouden reageren: 31.7% denkt dat dit zou gebeuren bij proberen van cannabis en 21.8% bij gebruik. Tenslotte is er een aantal jongeren dat van hun beste vrienden een goedkeuring verwacht. 9.9% verwacht dit bij proberen en 7.1% bij gebruik van cannabis.

Grafiek 13: Vermeende reacties van beste vrienden op proberen of gebruik van cannabis

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

In tabel 31b worden de antwoorden van de leerlingen ook per leeftijdsgroep weergegeven. Uit deze tabel kunnen we afleiden dat naarmate de leerlingen ouder zijn, meer onder hen menen dat hun beste vrienden niet of goedkeurend zouden reageren bij proberen of gebruik van cannabis. Zo denken bijvoorbeeld drie op de tien 15-16-jarigen en meer dan vier op de tien 17-18-jarigen dat hun beste vrienden niet zouden reageren indien zij cannabis zouden proberen (respectievelijk 31.3% en 45.1%). Slechts vier op de tien van de oudste leerlingen (40.9%) verwacht van hen een afkeurende reactie. Het verschil in verwachte reactie tussen proberen en gebruik van cannabis blijft wel bestaan in de drie leeftijdsgroepen.

Een vergelijking van de onderwijsvormen

Wanneer we de antwoorden uit de drie onderwijsvormen naast elkaar leggen, zien en een verschil tussen enerzijds het ASO en anderzijds het TSO en het BSO (tabel 31c). In het ASO verwacht nog bijna twee derde van de leerlingen dat hun beste vrienden het proberen van cannabis zouden afkeuren, in het TSO en het BSO schommelt dit cijfer rond slechts de helft van de leerlingen. In het TSO is de verwachting van een tolerante houding van hun beste vrienden ten aanzien van het proberen van cannabis nog iets groter, terwijl die ten opzichte van cannabisgebruik wat hoger wordt ingeschat door de BSO-leerlingen (vooral het uitblijven van een reactie, niet de goedkeuring ervan).

Een vergelijking van jongens en meisjes

De grootste verschillen vinden we terug tussen jongens en meisjes (tabel 31d): meisjes verwachten opvallend meer dat hun beste vriend(inn)en het zouden afkeuren indien zij cannabis zouden proberen of gebruiken, terwijl meer jongens menen dat hun vrienden hierop niet of goedkeurend zouden reageren.

De rol van de ouders

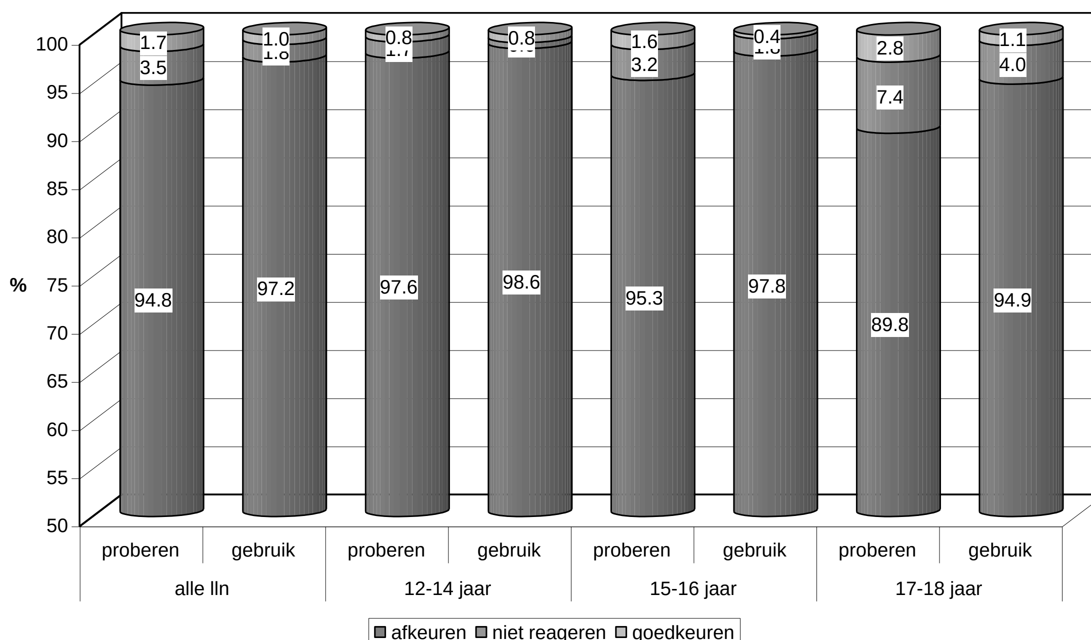
Dezelfde vraag wordt ook gesteld met betrekking tot de geanticipeerde reacties van de ouders (tabel 32a en grafiek 14).

Uit tabel 32a blijkt dat de overgrote meerderheid van de jongeren denkt dat hun ouders zowel proberen als gebruik van cannabis zonder meer zouden afkeuren. Ook hier denken iets meer leerlingen dat hun ouders zo zouden reageren bij gebruik dan bij proberen. Weinig leerlingen verwachten dat ze hierop helemaal niet zouden reageren en nog minder dat ze het zouden goedkeuren.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Tussen de leeftijdsgroepen zijn de verschillen vrij klein: het percentage leerlingen dat een afkeuring verwacht daalt lichtjes met een toenemende leeftijd, terwijl dat van de leerlingen die de twee andere reacties (geen reactie of een goedkeuring) voorzien iets toeneemt (tabel 32b). Opvallend is toch wel dat een op de tien 17-18-jarigen denkt dat hun ouders het proberen van cannabis niet zouden afkeuren.

Grafiek 14: Vermeende reacties van ouders op proberen of gebruik van cannabis

Een vergelijking van de onderwijsvormen

De onderwijsvormen onderscheiden zich hier veel minder opvallend van elkaar dan wat betreft de geanticipeerde reacties van de vrienden (tabel 32c). Desalniettemin zien we opnieuw dat iets minder BSO-leerlingen afkeuring verwachten bij zowel proberen als gebruik dan de leerlingen uit de andere onderwijsvormen.

Een vergelijking van jongens en meisjes

De grote verschillen tussen jongens en meisjes die we kregen op deze vraag naar de reactie van hun vrienden, vinden we niet terug bij de vraag naar de reactie van hun ouders (tabel 32d). Jongens en meisjes schatten de reactie van hun ouders op zowel proberen als gebruik ongeveer hetzelfde in.

Opvang en begeleiding

Situering van de vragen

Als jongeren drugs gebruiken, betekent dit niet noodzakelijk dat het om probleemjongeren gaat. Wel is het zo dat leerlingen die met illegale drugs experimenteren soms problemen krijgen, niet onmiddellijk als gevolg van het gebruik van die middelen, maar omwille van het illegale karakter ervan, omdat ze de grenzen en regels van de school en thuis overtreden,…

Naast sanctionerende maatregelen voor gebruikers is het evenzeer nodig dat er een begeleidende component in het drugbeleid van een school voorzien wordt. Hierbij zullen meestal niet zozeer het druggebruik zelf, maar eerder de motivaties en eventuele achterliggende problemen van de betrokken jongeren het aanknopingspunt vormen.

Die begeleiding wordt bij voorkeur in de school zelf georganiseerd (door een CLB-medewerker, vertrouwensleerkracht, opvoeder,…), maar wanneer de problemen te groot zijn, kan er ook doorverwezen worden naar externe hulpverleningsinstanties. De school volgt bij voorkeur deze doorverwijzing op.

Als er een goed contact is tussen de leerkrachten en de leerlingen, is vroegdetectie in geval van problemen mogelijk. Een leerkracht die goed op de hoogte is van wat er leeft onder de jongeren, zal snel wijzigingen in de attitudes of het gedrag van de leerlingen opmerken. Vaak gaat het om de typische ontwikkelingsperikelen van adolescenten. Soms kunnen ze ook refereren naar druggebruik en eventueel daaraan gekoppelde problemen.

Meestal ervaren jongeren zelf hun druggebruik niet onmiddellijk als een probleem. Voor hen hoort dit gewoon bij het plezier maken en is het eerder de omgeving die problemen heeft. Toch is het belangrijk dat leerlingen weten bij wie ze terechtkunnen als zijzelf of een vriend(in) een drugprobleem hebben.

De laatste vraag van de vragenlijst (vraag 24) peilt naar de personen of diensten waarmee de leerlingen zelf het eerst contact zouden opnemen indien zijzelf of iemand uit hun omgeving problemen zou hebben met drugs.

Resultaten

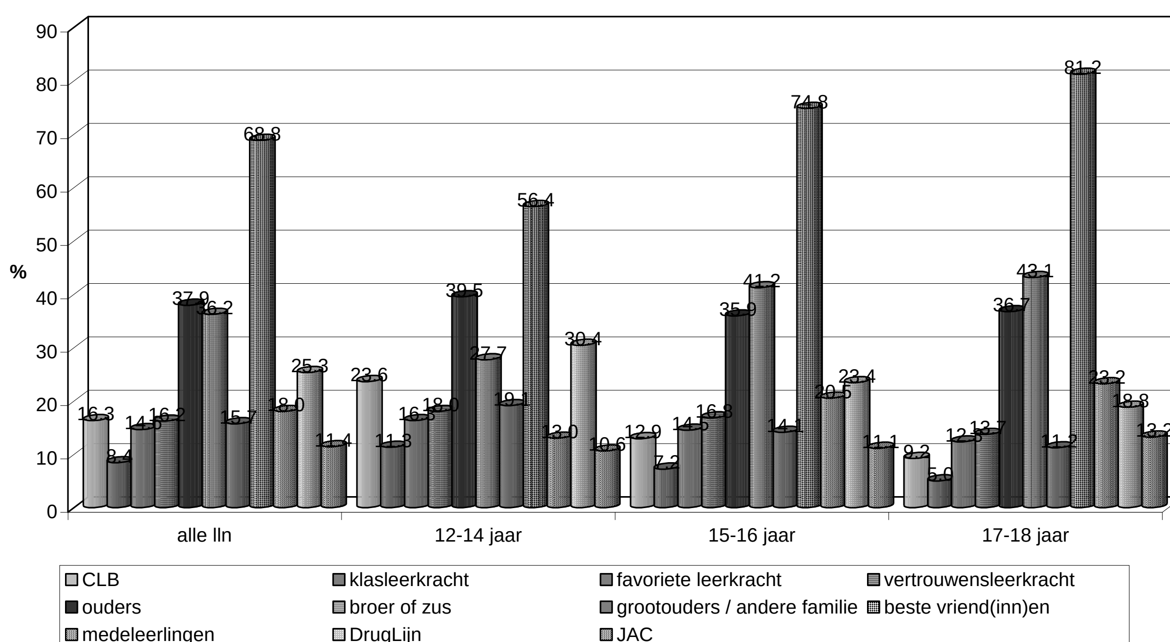
Uit de gegevens blijkt dat meer dan twee derde van de leerlingen (68.8%), in geval van een drugprobleem, zich zou wenden tot de beste vriend(in) (tabel 33a en grafiek 15). Bijna twee vijfde zou zijn of haar probleem toevertrouwen aan

broer of zus[14] (37.9%). Meer dan een derde (36.2%) zou naar de ouders stappen en een kwart (25.3%) zou naar de DrugLijn bellen. 18.0% zou naar medeleerlingen toestappen, 16.2% zou gehoor zoeken bij een vertrouwensleerkracht en 15.7% zou nog andere familieleden in vertrouwen nemen.

Evolutie in functie van de leeftijd: vergelijking van de drie leeftijdsgroepen

Met het ouder worden gaan de gezagsfiguren (ouders, grootouders) geleidelijk aan minder belangrijk worden en moeten het veld ruimen voor de leeftijdsgenoten van de jongeren (beste vriend(in), broers en zussen, medeleerlingen) (tabel 33b). De vertrouwensleerkracht, de favoriete leerkracht en de klasleerkracht worden door de oudere leerlingen minder aangeduid als mogelijke vertrouwensfiguur voor drugproblemen. Ook de DrugLijn wordt meer vermeld in de lagere leeftijdsgroepen. Het belang van het CLB neemt sterk af met de leeftijd.

Grafiek 15: Vertrouwensfiguren in geval van drugproblemen

Een vergelijking van de onderwijsvormen

In de drie onderwijsvormen vinden we dezelfde vertrouwensfiguren/-diensten terug in de top vier, weliswaar niet in dezelfde volgorde van belangrijkheid (tabel 33c). Op nummer één staat overal de beste vriend(in). In het ASO staan de ouders op de tweede plaats en broer of zus op de derde plaats, in het TSO en het BSO is dit net omgekeerd. De DrugLijn staat overal op de vierde plaats.

[14] Wat erg veel is gezien het feit dat niet alle leerlingen broers of zussen hebben.

Verder scoren de medeleerlingen beter in het ASO en de vertrouwensleerkracht beter in het TSO en het BSO. De familie (broers en zussen en andere familieleden) nemen een belangrijkere plaats in in het leven van de TSO-leerlingen. In het BSO zijn er telkens wat meer leerlingen die schoolinstanties, zoals het secretariaat, de studiemeester of de klasleerkracht hebben aangeduid. Het gaat hier wel om kleine aantallen. Het CLB doet het beter in het ASO en het BSO dan in het TSO.

Een vergelijking van jongens en meisjes

Jongens en meisjes zouden ongeveer naar dezelfde personen of instanties gaan in geval van drugproblemen (tabel 33d). Het percentage meisjes dat hier hun beste vriend(in) aanduiden, ligt wel beduidend hoger dan bij de jongens (78.4% tegenover 66.6%). Ook zouden meisjes gemakkelijker hun ouders of een favoriete leerkracht in vertrouwen nemen of naar de DrugLijn bellen. Jongens nemen op hun beurt vlugger andere familieleden dan hun ouders of hun klasgenoten in vertrouwen bij drugproblemen.

TOT HIER GERAAKT

BESPREKING VAN DE RESULTATEN

Inleiding

Tijdens het schooljaar 2000-2001 werden 38.992 leerlingen bevraagd in 71 scholen. De jongens en meisjes kwamen uit de zes (of zeven) leerjaren van het ASO, TSO en BSO, en in mindere mate uit het KSO. Er waren meer meisjes uit het ASO en het KSO tegenover meer jongens uit het TSO; in het BSO waren beide geslachten evenredig vertegenwoordigd. In de groep leerlingen ouder dan 18 jaar was er een overwicht aan jongens.

Om de onevenwichtige verdeling in de populatie te ondervangen, hebben we een ad random steekproef samengesteld (15.618 leerlingen), die bestaat uit evenveel jongens en meisjes uit de drie onderwijsvormen tussen twaalf en achttien jaar, met een gemiddelde leeftijd van vijftien jaar. De gegevens in dit rapport gaan over de resultaten van deze steekproef.

We hebben tevens een identiek samengestelde steekproef getrokken uit de populaties van de vorige twee schooljaren. Dit stelt ons in staat om de gegevens over de drie schooljaren heen met elkaar te vergelijken.

Bij de bespreking van de resultaten hebben we ervoor gekozen om de gegevens samen te voegen in 2 grote delen. Het eerste deel bevat een bespreking van het gebruik, de motieven waarom jongeren al dan niet illegale drugs gebruiken en de rol van de omgeving. Het tweede deel voegt de gegevens samen die rechtstreeks betrekking hebben op de school, met name het schoolreglement, het schoolklimaat en de middagactiviteiten op school.

Gebruik, motieven en omgeving

In deze paragraaf bespreken we het gebruik van legale en illegale drugs, de attitudes en houdingen die de leerlingen hebben tegenover (il)legale drugs en druggebruik, en tegenover de rol van hun omgeving (ouders, vrienden, andere vertrouwenspersonen, uitgaansmilieu, ...).

Middelengebruik

Druggebruik bij jongeren is al lang geen zeldzaamheid meer. Omdat druggebruik een maatschappelijk verschijnsel is dat niet ophoudt bij de schoolpoort, krijgen vrijwel alle Vlaamse scholen ermee te maken. Drugs op school vormen in de eerste plaats een probleem voor de school. De jongeren zelf hebben er meestal niet zoveel problemen mee. Voor de overgrote meerderheid gaat het immers om

experimenteren. Toch moet de school hierin een positie innemen. Hoewel de school niet verantwoordelijk is voor het druggebruik onder haar leerlingen en hoewel er meestal niet effectief tijdens de schooluren wordt gebruikt, draagt de school als belangrijk deel van de maatschappij toch mee de pedagogische verantwoordelijkheid om dit thema bespreekbaar te stellen en om op een pedagogisch verantwoorde wijze met druggebruik om te gaan.

Bij zowel jongeren als ouders en leerkrachten leeft vaak een verkeerd beeld. De ideeën die men heeft over jongeren en drugs worden beïnvloed door de mediaberichtgeving over druggebruik bij jongeren, de eigen ervaringen en observaties, geruchten, enzovoort. Zo schatten bijvoorbeeld illegaledrugsgebruikers het aantal gebruikers in een klas of school veel groter in dan niet-gebruikers.

Behalve de invloed van de media zijn er ook andere maatschappelijke en culturele factoren (wetgeving, beschikbaarheid,...) die ervoor zorgen dat sommige drugs maatschappelijk aanvaard worden en andere niet. Dit komt ook tot uiting in zowel voorkomen als frequentie van gebruik. Zo zijn alcohol en tabak maatschappelijk aanvaarde drugs en bijgevolg zal een groter percentage jongeren deze middelen ook gebruiken in vergelijking met illegale drugs.

De vier productcategorieën

Alcohol is het meest gebruikte middel bij de jongeren. Het percentage jongeren dat ooit medicatie heeft genomen, staat op de tweede plaats. Meer dan de helft van de jongeren heeft ooit gerookt en een kwart van hen heeft ooit illegale drugs geprobeerd.

De cijfers over ooit-gebruik zeggen natuurlijk niet veel over het gebruik van de jongeren op dit moment. Iemand die ooit eens één keer een sigaret heeft gerookt of een pilletje heeft geslikt en daarna nooit meer, behoort ook tot de groep ooit-gebruikers. Daarom is het beter om te kijken naar de cijfers van het gebruik van de verschillende middelen tijdens het jaar voorafgaand aan de bevraging.

Tijdens het jaar voorafgaand aan de bevraging is alcohol opnieuw het meest gebruikte middel, gevolgd door medicatie, tabak en illegale drugs. Ruim een derde van de ooit-rokers heeft niet meer gerookt in dat jaar en evenveel ooit-gebruikers van illegale drugs heeft dan geen illegale drugs meer gebruikt. Ruim een kwart van de leerlingen die ooit medicatie hebben genomen, heeft dit niet meer gedaan tijdens dat jaar en één ooit-alcoholdrinker op zeven dronk in die periode geen alcohol meer.

Tabak

Ruim een derde van de leerlingen heeft het voorbije jaar gerookt. De meesten rookten regelmatig. Over de leeftijdsgroepen kent vooral het regelmatig roken een stijging. Het rookgedrag verschilt ook tussen de onderwijsvormen, maar niet tussen jongens en meisjes.

Alcohol

Tijdens deze periode hebben drie op vier leerlingen alcohol gedronken, van wie de meerderheid occasioneel. Een derde van de leerlingen dronk op regelmatige basis alcohol. Alle alcoholische dranken werden door veel jongeren gedronken. De meest geproefde zijn: bier en alcopops. Deze twee dranken zijn ook de dranken die de leerlingen het vaakst drinken.

Medicatie

Drie leerlingen op vijf heeft het afgelopen jaar medicatie genomen; de meesten eerder occasioneel dan regelmatig. Het gaat hier voornamelijk om lichte pijnstillers. Van de relatief kleine groep van leerlingen die andere medicatie gebruikte, doet een niet te verwaarlozen deel dit regelmatig. Bijna de helft van de gebruikers van vermageringsmiddelen neemt deze minstens éénmaal per week; voor de gebruikers van opwekmiddelen is dit een derde en voor de gebruikers van kalmeer- en slaapmiddelen een op vier.

Illegale drugs

Een op zes leerlingen heeft tijdens het jaar voorafgaand aan de bevraging illegale drugs gebruikt. Het gaat hier in hoofdzaak om cannabis, zowel wat betreft het percentage leerlingen dat het product gebruikt als wat betreft gebruiksfrequentie. De gekende uitgaansdrugs (amfetamines, XTC, …) worden door een relatief beperkt aantal jongeren gebruikt.

Gokken

Meer dan de helft van de leerlingen heeft ooit al voor geld gespeeld: ruim een kwart heeft al eens voor geld gewed, een vijfde heeft al eens op gokautomaten gespeeld, bijna een op drie heeft ervaring met de lotto en een op acht leerlingen heeft al eens voor geld gekaart. Nochtans geldt voor de meeste leerlingen dat zij deze kansspelen niet vaak spelen.

Motieven voor (niet-)gebruik van illegale drugs

Een groot deel van de jongeren die experimenteren met illegale drugs houden na een aantal keer of na een periode vanzelf op met gebruiken. Andere jongeren beslissen om door te gaan. Motieven spelen hierbij een rol[v]. In deze bevraging werd aan de leerlingen gevraagd waarom jongeren volgens hen al dan niet illegale drugs gebruiken. Het gaat hier in hoofdzaak om leerlingen die zelf geen illegale drugs gebruiken.

De vijf meest vermelde motieven waarom jongeren illegale drugs gebruiken, zijn: het kickelement, stoerdoenerij, nieuwsgierigheid, de druk van vrienden en een manier om zich goed te voelen.

De leerlingen zeggen dat jongeren geen illegale drugs gebruiken omdat ze bang zijn om verslaafd te worden, omdat ze die niet nodig hebben, omdat ze schrik hebben voor hun ouders, omdat illegale drugs duur zijn, omdat ze er niet in geïnteresseerd zijn en omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben.

Zowel de motieven waarom jongeren wel, als die waarom jongeren geen illegale drugs gebruiken zijn dus zeer uiteenlopend en de ene keer positief, de andere keer negatief geformuleerd. Goede preventie tracht daarom verschillende motieven te versterken waarom jongeren geen drugs gebruiken: attitudes, vaardigheden, verbondenheid met ouders, vrienden, de school, ...

Omgeving

Zowel jongeren die geen als jongeren die wel illegale drugs gebruiken, zijn al op plaatsen geweest waar wel gebruikt wordt. Van de leerlingen uit dit rapport is meer dan de helft ooit al op een dergelijke plaats geweest. Dit hoeft niet altijd in relatie te staan met plaatsen waar jongeren uitgaan, maar kan bijv. ook de schoolpoort zijn, thuis, in de jeugdbeweging, ... Hoe ouder de leerling, hoe groter de kans dat ze ooit al eens op zo'n plaats zijn geweest en hoe groter de kans dat dit frequent gebeurt.

Nochtans menen slechts weinig leerlingen dat jongeren geen illegale drugs gebruiken omdat ze er niet gemakkelijk aan geraken.

Wanneer we zeggen dat de omgeving een rol speelt bij het gebruik van drugs, bedoelen we hiermee in mindere mate de fysieke omgeving, maar vooral de mensen met wie de jongere in contact komt.

Zo hebben vrienden en ouders een invloed bij het proberen of het gebruik van cannabis. Een meerderheid van de leerlingen verwacht afkeuring van zowel hun

ouders als van hun beste vrienden als het gaat om het proberen of het gebruik van cannabis.

Wat betreft de ouders denken veruit de meeste jongeren wel dat zij het proberen of gebruik van cannabis resoluut zouden afkeuren en meent slechts een kleine minderheid dat ze dit zouden negeren of goedkeuren.

De jongeren verwachten een minder categorieke reactie van hun beste vrienden. Slechts een ruime helft van de leerlingen denkt dat hun beste vrienden proberen van cannabis zouden afkeuren en zeven leerlingen op tien verwachten een dergelijke reactie bij cannabisgebruik. Een derde van de leerlingen meent dat hun beste vrienden helemaal niet zouden reageren wanneer ze cannabis zouden proberen en één leerling op tien denkt zelfs een goedkeuring te krijgen. Voor cannabisgebruik liggen deze cijfers lager: een kwart denkt dat hun vrienden niet zouden reageren bij proberen van cannabis en één leerling op acht verwacht een goedkeuring.

Vrijetijdsbesteding

Tv of video kijken is de meest favoriete vrijetijdsbezigheid van de leerlingen. Ze luisteren ook graag naar muziek, gaan langs bij vrienden of vriendinnen, gaan naar de sportclub, spelen op hun computer en gaan uit naar een fuif of een dancing.

Drie kwart van de leerlingen is al eens naar een fuif geweest. Dat is meer dan het aantal leerlingen dat ooit al op café is geweest. Naar fuiven gaan valt wel minder vaak voor dan op café gaan. Een derde van de leerlingen is ooit al naar een dancing of naar een jeugdhuis geweest. Van de leerlingen die al in een jeugdhuis zijn geweest, komt één op drie er minstens eenmaal per week.

Het schoolreglement, het klimaat op school en in de klas

Het schoolreglement

Het is belangrijk dat de school voor de leerlingen duidelijke grenzen stelt in verband met drugs. Duidelijke afspraken en regels geven zowel aan leerkrachten als aan leerlingen meer zekerheid over wat kan en niet kan. Dit biedt een stevige basis voor de verdere uitwerking van een drugbeleid op de school. Welke deze grenzen zijn, is een keuze van de school zelf, een keuze aangepast aan het profiel, de eigenheid van de school. Zo bepaalt ook de school in welke mate en op welke wijze de leerlingen hierin inspraak kunnen krijgen.

Drie kwart van de leerlingen heeft het schoolreglement ooit helemaal of gedeeltelijk gelezen. Vier op tien van hen had toch wel wat vragen bij de duidelijkheid van de tekst. Van de leerlingen die het reglement hebben gelezen denkt bijna twee derde dat er regels over drugs zijn in opgenomen. Van deze leerlingen denken er negen op tien dat er regels over roken instaan, drie kwart denkt dat dit ook het geval is voor alcohol en illegale drugs, maar slechts één leerling op zeven denkt dat medicatie erin is opgenomen.

Ruim de helft van de leerlingen is het eens met de bestaande reglementering over drugs, het overige deel dus niet. Bijna de helft van de leerlingen vindt bovendien dat het thema drugs niet voldoende bespreekbaar is op school.

De overgrote meerderheid vindt dat leerlingen en leerkrachten aan dezelfde regels onderworpen moeten worden. Verder wil twee derde kunnen roken op bepaalde plaatsen op school en zeven op tien willen dit ook bij bepaalde schoolse activiteiten. De jongeren houden er een ietwat andere mening op na wanneer het gaat om alcohol drinken. Drie kwart van de leerlingen zijn tegen het drinken van alcohol op bepaalde plaatsen op school en de helft vindt ook niet dat dit moet kunnen bij bepaalde schoolse activiteiten. Van de voorstanders zijn het telkens vooral de oudste leerlingen die vinden dat dit een privilege moet zijn voor henzelf, terwijl de vijftien- en zestienjarigen net vinden dat alle leerlingen gelijk zijn voor de wet.

Het klimaat op school en in de klas

Drie leerlingen op vijf voelen zich goed op school en twee leerlingen op vijf vinden het er ook meestal tof. Anderzijds vinden ook twee leerlingen op vijf de meeste lessen saai en zou één leerling op vijf liever geen les meer volgen. Ongeveer één leerling op tien voelt zich meestal ongelukkig op school en evenveel leerlingen zouden graag van school veranderen.
Het feit dat zoveel leerlingen de vakken niet aantrekkelijk vinden, doet nog geen afbreuk aan het gegeven dat ze zich wel goed voelen op school.

Ondanks de hoge assertiviteit van de leerlingen valt het op dat bijna de helft het vervelend vindt om voor de klas te komen.

Een ruime meerderheid van de leerlingen vindt dat de meeste leerkrachten vriendelijk zijn tegen hen. Twee derde meent ook dat de meeste leerkrachten geduldig luisteren als ze hen iets vragen. Toch ervaren zes leerlingen op de tien een nood aan wat meer gesprekken met hun leerkrachten en voelt een derde zich niet door hen begrepen.

De meeste leerlingen komen goed overeen met hun klasgenoten en vinden hun klasgenoten behulpzaam genoeg. Toch voelt één leerling op acht zich er in de

klas een beetje buiten staan en zegt één leerling op veertien dat hij of zij vaak wordt gepest.

Ook de activiteiten die de school tijdens de middag voorziet, bepalen mee de sfeer op school. Zeven leerlingen op tien zouden graag meer of andere middagactiviteiten op hun school georganiseerd zien. We hebben de leerlingen gevraagd naar de activiteiten die hun interesse wegdragen. De vier meest vermelde zijn: surfen op internet, films bekijken, sporten en muziek.

De meest markante verschillen op een rijtje

Leeftijdsverschillen

Middelengebruik en gokken

Wat betreft het middelengebruik stellen we vast dat voor alle productcategorieën - met name tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs - het ooit-gebruik zoals verwacht stijgt met de leeftijd. Deze stijging is het sterkst op 15-16 jaar.

Bij het ***roken*** neemt vooral het regelmatig roken toe. Dit wil zeggen dat de leerlingen vrij vlug de overstap maken van eens een sigaretje proberen tot regelmatig roken.
De grootste groep van de 12-14-jarigen heeft het jaar voor de bevraging geen ***alcohol*** gedronken; van de 15-16-jarigen heeft de meerderheid occasioneel alcohol gedronken en het grootste deel van de oudste leerlingen dronk in die periode regelmatig alcohol.
We zien een stijging van het ***medicatie***gebruik met de leeftijd, dat zich hoofdzakelijk vertaalt in een toename van het occasioneel gebruik.
Bij ***illegale drugs*** nemen zowel het occasioneel als het regelmatig gebruik ervan toe met de leeftijd. Hoewel de jongere leerlingen in verhouding meer occasioneel gebruiken en de oudere meer regelmatig, blijft het percentage leerlingen dat occasioneel illegale drugs gebruikt in alle leeftijdsgroepen het grootst.

Van de bevraagde gokvormen komt wedden voor geld wat meer voor onder de 15-16-jarigen dan in de andere twee leeftijdsgroepen. Verder zijn er geen leeftijdsverschillen op het vlak van gokken.

Motieven voor (niet-)gebruik van illegale drugs

Meer jongere leerlingen denken dat jongeren illegale drugs gebruiken voor de kick, uit stoerdoenerij, omdat ze onder druk staan van hun vrienden en omdat ze onder stress staan, terwijl in verhouding meer oudere leerlingen hier

nieuwsgierigheid als een belangrijk motief naar voor schuiven en illegaledrugsgebruik ook meer zien als een manier om zichzelf goed te voelen.

Wat betreft de motieven die de leerlingen aanhalen waarom jongeren geen illegale drugs gebruiken - hier hebben de meeste leerlingen, als niet-gebruiker, het waarschijnlijk over hun eigen motieven - valt het op dat de jongere leerlingen relatief meer motieven opwerpen die eerder te maken hebben met angst, waar de oudere leerlingen eerder kiezen voor motieven die meer te maken hebben met persoonlijkheidseigenschappen.

Schoolklimaat

De leerlingen van de drie leeftijdsgroepen beoordelen de ***sfeer op school*** zeker niet hetzelfde. Hoe ouder de leerlingen, hoe minder positief ze de schoolsfeer ervaren.
De ***assertiviteit*** van de leerlingen neemt toe met de leeftijd: hoe ouder, hoe assertiever ze zich voelen.
De 15-16-jarigen zijn uitschieters wat betreft hun ***relatie met de leerkrachten***, die zij minder positief ervaren dan leerlingen van de andere twee leeftijdsgroepen.
Wat betreft de ***relatie met klasgenoten*** zijn de verschillen erg klein. We zien wel dat dat de jongere leerlingen iets meer melding maken van pesten en dat de oudste leerlingen zich iets meer buitengesloten voelen.

Schoolreglement

Iets meer van de jongste leerlingen hebben het schoolreglement ooit helemaal gelezen. Het percentage leerlingen dat denkt dat er regels over drugs in het reglement staan, stijgt evenredig met de leeftijd. De jongste leerlingen denken eerder dat deze regels gaan over illegale drugs dan over alcohol, terwijl de oudere leerlingen net het omgekeerde denken.

Op de vraag of ze het eens zijn met de regels over drugs, antwoorden de oudere leerlingen genuanceerder dan de jongere, die het er ofwel eens, ofwel oneens mee zijn. Hoe ouder de leerlingen, hoe minder ze vinden dat het thema 'drugs' bij hen op school bespreekbaar is. Met de leeftijd stijgt ook het aantal leerlingen dat vindt dat voor leerkrachten en leerlingen dezelfde regels moeten gelden.

De jongste leerlingen zijn meer tegen roken op bepaalde plaatsen op school en bij bepaalde activiteiten dan de oudere leerlingen. Ze verzetten zich ook het meest tegen tegen alcohol drinken bij bepaalde schoolse activiteiten, maar anderzijds zijn ze wel minder sterk gekant tegen alcohol drinken op bepaalde plaatsen op school dan de oudere leerlingen. Van de 15-16-jarigen die pleiten voor een toelating om te roken of te drinken op bepaalde plaatsen op school of bij bepaalde

schoolse activiteiten, spreekt een meerderheid zich uit voor een algehele toelating voor alle leerlingen (lees: zijzelf incluis), terwijl de oudste leerlingen voorstander zijn van privileges voor zichzelf.

Vrijetijdsbesteding

De jongste leerlingen kijken het meest naar tv of video en zitten ook meer voor hun computerscherm. De oudere leerlingen hebben meer sociale activiteiten, zoals vrienden bezoeken en uitgaan. Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen gewoon rondhangen op straat.

Oudere leerlingen gaan uiteraard meer uit dan jongere leerlingen en ze doen dit ook vaker. Ze komen ook meer en vaker op plaatsen waar illegale drugs worden gebruikt.

Reacties van de omgeving op proberen of gebruik van cannabis

Naarmate de leerlingen ouder zijn, menen er ook meer dat hun beste vrienden niet zouden reageren indien ze cannabis zouden proberen of gebruiken of dat ze dit zouden goedkeuren.

We zien een gelijkaardige tendens wat betreft de verwachte reactie van hun ouders op dergelijk gedrag, maar de verschillen zijn hier heel wat kleiner.

Vertrouwensfiguren

Gezagsfiguren, zoals de ouders en de grootouders, worden minder belangrijk als vertrouwensfiguur voor de ouder wordende leerlingen. Ze gaan eerder te rade bij leeftijdsgenoten: hun vrienden, broer of zus of hun klasgenoten. Ook de vertrouwensleerkracht en de DrugLijn doen het beter in de jongste leeftijdsgroep. Oudere leerlingen zouden eerder naar het JAC of naar de huisarts stappen, terwijl de jongste leerlingen vlugger een CLB- of CGG-medewerker zouden contacteren.

Verschillen tussen de onderwijsvormen

Middelengebruik en gokken

In het ASO zijn er veel minder leerlingen dan in het TSO en BSO die ooit een sigaret hebben gerookt. Het ooit-gebruik van alcohol en medicatie ligt dan weer het laagst in het BSO. Evenveel ASO-, TSO- en BSO-leerlingen hebben ooit illegale drugs gebruikt.

We vinden bovendien eveneens een verschil in hoe vaak ASO-, TSO- en BSO-leerlingen al deze middelen gebruiken: het ASO telt voor elk van de vier

productcategorieën, in verhouding tot het totale aantal laatstejaarsgebruikers, de meeste occasionele gebruikers en het BSO de meeste regelmatige gebruikers.

Iets meer BSO-leerlingen spelen al eens op gokautomaten, terwijl iets meer ASO-leerlingen wedden voor geld. BSO-leerlingen gokken ook wat vaker dan leerlingen uit de andere onderwijsvormen.

Motieven voor (niet-)gebruik van illegale drugs

De leerlingen uit de drie onderwijsvormen haalden dezelfde motieven aan waarom jongeren volgens hen illegale drugs gebruiken.

In het BSO zijn er meer leerlingen dan in de andere onderwijsvormen die schrik voor de ouders aangeven als motief om geen drugs te gebruiken. In het ASO stellen veel meer leerlingen dat een sterke persoonlijkheid een belangrijk motief is. De hoge prijs van illegale drugs is volgens meer TSO- en BSO-leerlingen een remmende factor voor illegaledrugsgebruik.

Schoolklimaat

ASO-leerlingen ervaren de sfeer op school positiever dan de leerlingen van de andere onderwijsvormen.
Er zijn weinig of geen verschillen in assertiviteit of in de relatie met klasgenoten tussen de drie onderwijsvormen.
In het ASO en het TSO zijn er meer leerlingen dan in het BSO die vinden dat hun leerkrachten te weinig met hen babbelen. TSO-leerlingen vinden minder een luisterend oor bij hun leerkrachten. De andere items die de relatie met de leerkrachten schetsen, worden minder goed beoordeeld door TSO- en BSO-leerlingen dan door ASO-leerlingen.

Wat betreft de keuze in voorgestelde middagactiviteiten zijn er weinig verschillen tussen de onderwijsvormen. Het valt wel op dat de meer creatieve activiteiten wat beter scoren in het ASO dan in het TSO of het BSO.

Meningen over het schoolreglement

Iets meer ASO-leerlingen verklaren het roerend eens te zijn met de regels over drugs op school. In het BSO vinden we dan weer de meeste leerlingen die het thema 'drugs' bespreekbaar vinden.

In het BSO pleiten de leerlingen het meest voor een toelating om te mogen roken, zowel op bepaalde plaatsen als bij bepaalde activiteiten. Hoewel de drie onderwijsvormen het erover eens zijn dat alcohol drinken op school niet kan, zijn ze toch een verschillende mening toegedaan wat betreft alcohol drinken bij

bepaalde schoolse activiteiten: ASO is hier veel meer tegen dan het TSO en zeker dan het BSO.

Vrijetijdsbesteding

De drie meest populaire vrijetijdsbestedingen zijn dezelfde in de drie onderwijsvormen. Verder gaan TSO- en BSO-leerlingen meer langs bij vrienden en gaan ook meer uit dan ASO-leerlingen. Leerlingen uit het BSO zijn minder betrokken in georganiseerde activiteiten, zoals in sportclubs of jeugdbewegingen. Deze leerlingen gaan wat meer winkelen en hangen wat meer rond op straat.

Evenveel leerlingen uit de drie onderwijsvormen zijn al uitgeweest, maar BSO-leerlingen gaan het vaakst uit en ASO-leerlingen het minst vaak. Het BSO telt het minste aantal leerlingen dat ooit al op een plaats is geweest waar illegale drugs worden gebruikt, maar telt anderzijds ook het hoogste percentage leerlingen dat daar regelmatig komt.

Reacties van de omgeving op proberen of gebruik van cannabis

De verschillen tussen de onderwijsvormen is hier niet zo groot. Het valt wel op dat meer ASO-leerlingen denken dat hun vrienden tolerant zouden reageren wanneer ze met cannabis zouden experimenteren, maar minder tolerant wanneer ze cannabis zouden blijven gebruiken.

Vertrouwensfiguren

De verschillen tussen het ASO, TSO en BSO zijn erg klein wat betreft de keuze in vertrouwensfiguren in geval van drugproblemen. TSO- en BSO-leerlingen kiezen wat eerder voor het CLB of een vertrouwensleerkracht en ASO-leerlingen eerder een favoriete leerkracht.

Verschillen tussen jongens en meisjes

Middelengebruik en gokken

Meer meisjes hebben ooit medicatie gebruikt, maar meer jongens hebben ooit illegale drugs genomen en ze gebruiken ze ook vaker. Voor alcohol is het verschil wat kleiner: iets meer jongens hebben ooit alcohol gedronken, maar jongens drinken wel vaker alcohol. Wat betreft roken is er nauwelijks een onderscheid tussen jongens en meisjes.

Gokken is eerder een jongenszaak dan een meisjeszaak: zowel de prevalentie als de frequentie van gokken en van de verschillende gokvormen (met uitzondering van spelen met de lotto) liggen hoger bij de jongens.

Motieven voor (niet-)gebruik van illegale drugs

Er is weinig verschil tussen jongens en meisjes in de motieven die ze aanhalen voor illegaledrugsgebruik, op één uitzondering na: meer meisjes dan jongens halen de druk van vrienden aan om druggebruik te verklaren.

We zien daarentegen wel verschillen in de motieven die jongens en meisjes aanduidden voor het niet gebruiken van illegale drugs: meisjes halen eerder motieven aan die te maken hebben met persoonlijkheidseigenschappen, terwijl jongens meer angstgerelateerde motieven noteerden. Jongens schatten de preventieve waarde van sport ook hoger in dan meisjes en denken dat jongeren ervan weerhouden worden om illegale drugs te gebruiken door de hoge prijs ervan.

Schoolklimaat

Uit de antwoorden blijkt dat jongens assertiever zijn dan meisjes, dat ze de lessen saaier vinden en het minder tof vinden op school en dat ze liever niet meer naar school zouden gaan. Jongens beoordelen de relatie met hun leerkrachten op de meeste punten ook minder positief dan de meisjes. De relatie met hun klasgenoten is bij beide geslachten wel even goed, maar jongens ervaren hun klasgenoten iets minder behulpzaam en worden ook meer geconfronteerd met pesten. Daarentegen voelen meisjes zich iets vaker buitengesloten.

Jongens zijn meer vragende partij voor meer of andere middagactiviteiten. Meisjes zijn vooral niet tevreden met het huidige aanbod. De eensgezindheid in de keuze van middagactiviteiten is groter bij de jongens dan bij de meisjes. Dansen is vrijwel een typisch vrouwelijke keuze, terwijl computeren meer iets voor de jongens is.

Meningen over het schoolreglement

Jongens en meisjes verschillen in mening wat betreft roken en alcohol drinken op bepaalde plaatsen op school of bij bepaalde schoolse activiteiten. Er zijn telkens meer meisjes tegenstander van dit soort regels.

Vrijetijdsbesteding

We vinden een weerspiegeling terug van de keuze in middagactiviteiten in de favoriete vrijetijdsbestedingen. Meisjes luisteren meer naar muziek en hebben meer contact met vriend(inn)en, terwijl de jongens hun vrije tijd meer doorbrengen voor de computer of meer sporten. Wat meer meisjes gaan graag naar fuiven of dancings en winkelen wordt vrijwel uitsluitend door de meisjes aangeduid.

Reacties van de omgeving op proberen of gebruik van cannabis

Meer meisjes dan jongens verwachten een afkeurende reactie van hun beste vrienden wanneer ze cannabis zouden proberen of gebruiken.

CONCLUSIES

Tendenzen in gebruik, motieven en rol van de omgeving: signalen voor preventie

Gebruik

Uit de resultaten blijkt dat het gebruik van legale drugs, zoals alcohol, tabak en medicatie nog steeds veel meer verspreid is onder jongeren dan de illegale drugs en dat de illegale drugs, voornamelijk cannabis, door relatief minder jongeren en ook minder frequent worden gebruikt. Het gebruik van alcohol en tabak is sterk ingeburgerd bij jongeren vanaf ongeveer 14 à 15 jaar.

Vanzelfsprekend stijgt het percentage leerlingen dat ooit met een bepaald product in aanraking is gekomen met de leeftijd. Er is dus meer aandacht nodig voor genotsmiddelen in de preventieactiviteiten vóór de grootste groep leerlingen ze gaat uitproberen.
In preventieve activiteiten kunnen jongeren begeleid worden in het zich leren vormen van een doordachte mening over middelengebruik en in het correct leren inschatten van de risico's van het gebruik van bepaalde producten. Aan te raden is dat in preventieactiviteiten ook aandacht wordt besteed aan het leren maken van verantwoorde gedragskeuzes en aan het leren volhouden van deze keuzes bij sociale druk.

Occasioneel medicatiegebruik komt in verhouding meer voor bij meisjes dan bij jongens, terwijl meer jongens illegale drugs gebruiken en vaker alcohol drinken.

Tussen de onderwijsvormen springen enkele verschillen in het oog wat betreft gebruik van de legale en illegale middelen. Sommige middelen worden in de ene onderwijsvorm meer gebruikt dan in de andere. Zo zijn er in het ASO bijvoorbeeld minder leerlingen die roken, maar meer die medicatie gebruiken. Het BSO telt dan weer de minste leerlingen die alcohol drinken of medicatie gebruiken. Wat betreft illegaledrugsgebruik is het verschil tussen de onderwijsvormen erg klein.
Opvallend is het feit dat, ongeacht hoeveel leerlingen van een bepaalde onderwijsvorm een bepaald middel gebruiken, de BSO-leerlingen in verhouding steeds de meeste regelmatige gebruikers telt en het ASO de meeste occasionele gebruikers.

Bij het organiseren van een gericht preventiebeleid moet met al deze verschillen terdege rekening worden gehouden.

Rol van de omgeving en opvang

Gezin en vrienden

Drugs - ook de illegale middelen - zijn niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Vanaf 15 jaar komt 66.8% van alle leerlingen al dan niet regelmatig op een plaats waar illegale drugs worden gebruikt. Ook vormt het 'niet aan drugs kunnen geraken' nauwelijks een argument voor niet-gebruik. Dit betekent dat preventie gericht moet zijn op het leren omgaan met genotsmiddelen en op het stimuleren van de bespreekbaarheid van drugs en druggebruik met jongeren. Jongeren leven in een bepaalde sociale context die mee bepaalt op welke wijze zij met drugs en druggebruikers omgaan. De mensen uit de directe omgeving, familie en vrienden, vormen niet alleen mee het normatief kader, maar kunnen ook ondersteuning en advies bieden aan de jongere.

Zo speelt het gezin - de ouders, broers, zussen, grootouders - een belangrijke rol in het leven van de jongere.

In dit opzicht is de reactie die leerlingen denken te krijgen van hun directe omgeving (ouders, beste vrienden) indien ze cannabis zouden gebruiken betekenisvol. Ondanks het feit dat de leerlingen van hun ouders weten dat ze experimenteren of gebruik met cannabis zouden afkeuren, komen ze toch op de derde plaats (na beste vriend(in) en broer of zus) in de keuze als vertrouwensfiguur bij drugproblemen. Ook andere familieleden worden hier genoemd. Met andere woorden, het gezin vormt een belangrijke referentie voor de jongeren. Dit beklemtoont dat een open sfeer thuis belangrijk is. Het is nuttig dat ouders goed geïnformeerd zijn en dat ze oog hebben voor jongeren die problemen hebben en weten hoe ze ermee kunnen omspringen. Verder blijkt de DrugLijn voor de leerlingen een aannemelijke bron van informatie te zijn wanneer ze met problemen zitten die verband houden met drugs.

Naarmate de jongere opgroeit, gaan leeftijdsgenoten meer en meer zijn referentiekader uitmaken en gaan de betekenisvolle volwassenen uit zijn omgeving een minder centrale rol vervullen. Deze ontwikkelingspsychologische theorie wordt mooi geïllustreerd door de resultaten uit deze leerlingenbevraging.

Op het moment dat de leeftijdsgenoten belangrijker worden in het leven van de jongere, komt deze voor het eerst zelf in contact met genotsmiddelen. Experimenteren met verschillende levensstijlen is eigen aan de adolescentie en gebeurt samen met de peers. Als de jongere problemen heeft (liefdesproblemen, conflicten thuis of op school, drugproblemen), zal hij te rade gaan bij diezelfde peers. De jongere wil op de eerste plaats begrepen worden. De reactie van de leeftijdsgenoten op zulke momenten is dus erg belangrijk. Deze vriendenkring

bepaalt omgekeerd ook mee het referentiekader waarbinnen de jongere zijn gedrag zal toetsen.

Schoolpersoneel

Sinds het nieuwe decreet op de CLB's staan de scholen mee in voor de eerstelijnszorg. Dit werd vastgelegd in een beleidsplan of -contract tussen de school en het CLB. Van de leerkrachten wordt gevraagd dat ze, naast zuivere kennisoverdracht, meer aandacht zullen besteden aan het opvangen van signalen van jongeren wanneer deze zich niet goed voelen in de groep of op school, vreemd gedrag vertonen, enzovoort. Hierin kan de school rekenen op ondersteuning van de CLB's.

In de praktijk bestond deze eerstelijnszorg in de scholen al door geëngageerd personeel. Aan de hand van de resultaten van de bevraging kunnen we ons een idee vormen over de mate waarin jongeren het gevoel hebben dat ze bij leden van het schoolteam terecht kunnen met (drug-)problemen.

Bijna de helft van de leerlingen vindt dat op school het thema 'legale en illegale drugs' onvoldoende bespreekbaar is. Een niet onbelangrijk deel van de leerlingen vindt dat de leerkrachten te weinig met hen praten.

Hoewel het schoolpersoneel vaak de beste bedoelingen heeft en tracht met de leerlingen een vertrouwensband uit te bouwen, betekent dit niet dat de leerlingen dit ook zo ervaren of dat ze zomaar geneigd zijn om hierop in te gaan. Binnen de schoolcontext genieten favoriete, begripvolle leerkrachten bijna evenveel het vertrouwen van de leerlingen als vertrouwensleerkrachten (één op zeven leerlingen tegenover één op zes). Het andere schoolpersoneel - met name klasleerkrachten, directie, secretariaat en studiemeesters, CLB - vallen op dit vlak veel minder in de smaak. Toch zien we CLB's als vertrouwensinstantie een stijging kende in de afgelopen drie schooljaren, en dit het meest uitgesproken bij de jongere leerlingen en in het TSO en het BSO. Zou men deze evolutie kunnen toeschrijven aan de reorganisatie van PMS en MST naar CLB sinds januari 2000 en aan hun gewijzigde werking?

Meningen over het gevoerde drugbeleid op de scholen

Een belangrijke doelstelling van de leerlingenbevraging is de scholen een instrument aan te reiken om de participatie van de leerlingen aan een drugbeleid op school te verhogen door hen de kans te geven een aantal elementen in het beleid te beoordelen.

Eén van de pijlers van een drugbeleid zijn de regels over drugs. Daarom werden in de vragenlijst een aantal vragen opgenomen die peilen naar de meningen van de jongeren over die reglementering.

Hoewel heel wat leerlingen het schoolreglement geheel of gedeeltelijk hebben gelezen, vindt twee vijfde van hen dat het niet voldoende duidelijk omschreven is. Dit betekent dat de scholen een inspanning zouden kunnen leveren om het reglement nog meer te verduidelijken, of om het aan de leerlingen toe te lichten op een manier die het voor hen begrijpelijker zou maken.

Verder is ruim twee vijfde van de leerlingen het niet (helemaal) eens met de bestaande regels over drugs op school. De scholen zouden een dialoog met hun leerlingen kunnen aangaan waarbij de leerlingen hun mening over de regels zouden kunnen uiten en de school de gelegenheid te baat neemt om de huidige regels te motiveren aan de leerlingen. De leerlingen hoeven het er niet noodzakelijk mee eens te zijn, maar het is belangrijk dat zij begrijpen dat de regels er niet zomaar zijn, maar bepaalde redenen hebben die al dan niet aanvaardbaar zijn voor hen. Zo wordt vermeden dat de leerlingen het gevoel hebben dat de regels hen ondoordacht worden opgelegd.

Aangezien de meeste leerlingen vinden dat dezelfde regels zouden moeten gelden voor leerkrachten als voor leerlingen, zouden de scholen zich kunnen bezinnen over de voorbeeldfunctie van het schoolpersoneel. Hoe verantwoordt men bijvoorbeeld een rookverbod voor leerlingen als het toeziend personeel op de speelplaats wel mag roken? Wanneer de leerling geconfronteerd wordt met volwassenen die verantwoord kunnen omspringen met het gebruik van legale drugs zoals tabak, alcohol en medicatie, en dit zowel thuis als op school, is de kans groter dat hijzelf hiermee op een verstandige manier leert omgaan.
Daar een groot deel van de leerlingen vindt dat het mogelijk moet zijn om op bepaalde plaatsen op school te roken, kan een verbod hierop wellicht gemakkelijker verantwoord worden indien ook het schoolpersoneel zich hieraan moet houden.

Sfeer op school

Naast expliciete preventielessen of -activiteiten zijn ook het verborgen curriculum en het schoolklimaat van groot belang bij de preventie van alcohol- en drugmisbruik. De sfeer op school bepaalt voor een deel mee in welke mate jongeren gestimuleerd worden om vaardigheden te ontwikkelen die onmisbaar worden geacht bij de preventie van middelenmisbruik.

De meeste leerlingen voelen zich goed op school. Over het algemeen komen ze goed overeen met de klasgenoten. Wat betreft het werk op school zijn de

leerlingen niet zo enthousiast. Ze beleven er niet zoveel plezier aan. Bovendien vinden ze dat er niet genoeg prettige dingen worden gedaan op school. Een relatief groot aantal leerlingen heeft dan ook geen zin om naar school te gaan en één op vijf zou zelfs liever op een andere school zitten.

Het is niet duidelijk waarom zoveel leerlingen, ondanks het feit dat ze zichzelf assertief genoeg vinden, het vervelend vinden om voor de klas te komen. Dit kan te maken hebben met faalangst voor slechte schoolprestaties, maar het is eveneens mogelijk dat leerlingen bang zijn om hun gezicht te verliezen voor hun medeleerlingen. Wellicht spelen beide factoren, en misschien ook nog andere, hierin een rol.

Op dit moment kent de organisatie van het secundair onderwijs een hele reeks veranderingen, waarvan de implementatie ongetwijfeld serieuze inspanningen van de scholen vergt. Zo zijn er onder meer de eindtermen. Een belangrijke evolutie is dat er voor het eerst expliciet aandacht wordt geschonken aan ook andere dan schoolse vakken, bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van sociale vaardigheden. Dit biedt een unieke kans voor de scholen om een aantal knelpunten die uit deze bevraging naar voren komen aan te pakken.

Ook de recente reorganisatie van PMS en MST tot Centra voor Leerlingenbegeleiding biedt nieuwe kansen om zich als schoolbegeleidingsdienst als dusdanig naar de leerlingen te profileren.

Tot slot lijkt het ons voor het schoolklimaat ook zinvol dat scholen, samen met de leerlingen en in de mate dat de school de logistieke en financële mogelijkheden bezit, bekijken of ze het aanbod aan middagactiviteiten niet zouden kunnen aanpassen aan de interesses van de leerlingen.

Tot slot

Zoals we in onze inleiding reeds stelden, is de leerlingenbevraging op de eerste plaats opgezet om de scholen bij hun drugbeleid te ondersteunen door - op basis van de meningen en suggesties van de leerlingen - concrete aanzetten te geven over de wijze waarop de scholen met de resultaten aan de slag kunnen gaan met de leerlingen, met de ouders en met de werkgroep op school.

Wij hopen dan ook dat de scholen hun rapport over de leerlingenbevraging niet zomaar wegzetten in een kast of classeren, maar het echt als een werkdocument zien waarmee ze verder kunnen werken aan de uitbouw of de optimalisatie van hun drugbeleid, en dit op basis van de inbreng van de leerlingen zelf. Het evaluatieonderzoek van Vanderplasschen *et al.*(2001)[l] toont in elk geval aan dat de leerlingenbevraging in heel wat Vlaamse scholen de dynamiek heeft aangewakkerd om actief te werken aan een drugbeleid op school.

REFERENTIES

---

[i] H.A.J. van de Meerendonk. *Determinanten van gokken bij scholieren tussen 15 en 18 jaar. Een onderzoek uitgevoerd in het kader van stage, studie Gezondheidswetenschappen*. Utrecht, NIAD, 1995.

[ii] Folder *'Onderzoek. Karakteristieken van gokverslaafden'*, verspreid door Matt Talbot, Borgerhout.

[iii] *Set 'Drugbeleid op school: Draaiboek*. Brussel, VAD, 1993.

[iv] Cohen, D.A. & Linton, K.L.P. (1995). Parent participation in an adolescent drug abuse prevent program. In: *Journal of Drug Education*, *25(2)*, 159-169.

Cohen, D.A. & Rice, J.C. (1995). A parent-targeted intervention for adolescent substance use prevention: lessons learned. In: *Evaluation Review*, *19 (2)*, 159-180.

[v] *Achtergrondinfo drugs, document nr. 6,* Brussel, VAD, 1996.

Set 'Drugbeleid op school': Begeleidersmap. Brussel, VAD, 1993.